

ר' ברוך

תולדות חיי הרה"ק ר' ברוך נ"ע
אבי כ"ק רבינו הזקן נ"ע

תשורה משמחת הנישואין של
מאיר שלמה וחסיא יוכבד וילהלם
ב' אדר שני תשפ"ד
כפר חב"ד

פתח דבר

אנו מודים לד' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנשואי צאצאינו. התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידינו ומכרינו שבאו מקרוב ומרחוק לשמוח אתנו יחדיו ביום שמחת לבבנו.

בהתאם למנהג אנ"ש - מיוסד על מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו והרבנית חי' מושקא - שמחים אנו להגיש תשורה - מזכרת משמחת הנישואין, כהכרת תודה למשתתפים בשמחתנו.

החוברת כוללת סקירה אודות הגאון הצדיק ר' ברוך נ"ע, אבי כ"ק אדמו"ר הזקן, שמקום קבורתו היא בעיר ווינוגראדאוו (סעליש) שבחבל הקרפטים באוקראינה, בו זכתה משפחת הכלה לשמש כשלוחי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. ועוד שגם משפחת החתן וגם משפחת הכלה שי' זכו להימנות על צאצאיו.

הסקירה היא בשלבי עריכה, ועוד חזון למועד להשלים את המלאכה ולפרסמה באופן הראוי. נערכה ולוקטה על ידי הת' שניאור זלמן (בן הרב שלמה שי') וילהלם.

כנספח מובאים צילומי אגרות כ"ק אדמו"ר לזקני החתן והכלה, רובם בפרסום ראשון. מעניינת במיוחד היא המשימה שהגיעה ממזכירות הרבי לסב החתן, בא-כח רבותינו הקדושים בירושלים ת"ו, הרב עזריאל זעליג סלונים, שלביצועה בחר באחינו, סב הכלה, הגאון החסיד הרב שמואל אלעזר היילפרין ע"ה.

הא"ל הטוב, הוא יתברך, יברך אותם ואנשי ביתם יחיו, בתוך כלל אחב"י בברכות מאלילות מנפש ועד בשר.

משפחת וילהלם
אוזשגאראד, אוקראינה

משפחת וילהלם
מאריסטאון, ניו דזשערזי

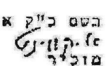
מכתבי כ"ק אדמו"ר

אל משפחות החתן והכלה

מכתבים אל הרב חיים דוד ע"ה וילהלם - סב החתן והכלה

וילהלם-ח.ד. 1419 לרושת"ו RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON Lubavitch 770 Eastern Parkway Brooklyn 13, N. Y. NY 11213-3-9250	מנחם מענדל שניאורסאהן ליובאוויטש 770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.
הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' חיים דוד ע"ה	ב"ה, אדר"ח איר חשי"ת ברוקלין
שלום וכרבה! כמענה למכתבו מו"ך גיטן עם המוסבר בו, כו כוהב ע"ד מי שהוא שבא ממדינתנו לפנים והכיוא מכתבים וכו', והענין ככלל פלא, שאף שאנטייח-ההשערה בי הוא כותב המכתבים ע"פ הפוסט ששלח, אבל לא נשאר מכתבים ממדינתנו לפנים, כי הכיואם לתו"ל ביחד עם כל הארכיון, וכמה ששואל, עם מי לכוא בדברים, = הרי מצוי בסכנתם ש"ב הרה"ח וכו' מוהרע"ו שליט"א סלוניס, ויפנו אירו בזה.	
כרסה, בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א מוכ"ר	

לא ידוע לנו בוודאות מה הרקע למכתב זה, אך יש המשערים שה"מכתבים" אותם מזכיר הרבי הם חלק מארכיון הספרים והכתבים של אדמו"ר מוהריי"צ שהיו בספריית ווארשא, ואשר בסופו של דבר נגאלו בשלימותם והגיעו אל ספריית הרבי בחודש חשון תשל"ח.

אנו אכן מוצאים כמה אגרות משנת תשי"ז בהם הרבי מבקש לנסות לגאול את הכתבים הנמצאים בספריית ווארשא, וככל הנראה שה"מכתבים" עליהם מדובר במכתב זה הם מכתבים מספריית אדמו"ר מוהריי"צ, שמישהו הביאם לארץ הקודש באותה תקופה.

(אף שהרב וילהלם כתב במכתבו שהם באו מרוסיה, יתכן שהוא טעה בארץ מוצאם, כפי שמעיר לו כ"ק אדמו"ר).

יש לציין שבביקורו של זלמן שז"ר אצל הרבי בקיץ תשכ"ו, הוא הביא לרבי חבילת מכתבים מאת אדמו"ר מוהרש"ב, שהם היו חלק מהכתבים שבספריית ווארשא.

יתכן שאודות חבילת מכתבים זו מדובר במכתב זה.

יש לציין לחביבותא, שבמכתב זה מזכיר הרבי את "ש"ב הרה"ח וכו' מוהרע"ז שליט"א סלוניס", שהוא זקן זקנתו של החתן.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ס' חמוז השכ"ב
ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' חיים דוד שי'

שלום וברכה!

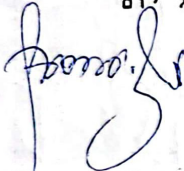
לאחרי הפסק ארוך נחקבל מכתבו מו' חמוז,

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, שאיל שיחליטו ויעשו
בנוגע לבית החרשת והשותפות יהי' בטוב הנראה והנגלה,

והרי הימים ימי סגולה בסמיכות לחג הגאולה
יב' ויג' חמוז גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, אשר
על הציון הק' שלו יזכר.

ומתאים למה שמדומה לי דברנו בזה ^{הגלגל} שיש לו
קביעות עתים גם בלימוד תורת החסידות, קביעות בכל יום
ובהוספה ביום השבת אשר קוש הוא לה',

בברכה לבשו"ט בכל האמור

לשאלתו ס"ד אופן ישיית השוחפות - בכלל מנבך
שצריך להתייטץ עם ידידים של אחר, היודים החוקים וכיו"ב
בזה. ואם ככתבו כולם מייסדים בסגנון אחד - לקשוח כשצחם.

הוספה בכתי"ק: התקוה

מכתבים אל הרב משה אהרן שי' וילהלם - סב החתן

וילהלם-ירושח"ו

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

חסד מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כ"ג אייר חשי"ח
ברוקלין, נ. י.

חו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' משה אהרן שי'

שלום וברכה

במענה על הודעתו מכניסחם לדירה חדשה -
הנה יה"ח מהשי"ח שיהי' משנה מקום
משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.
ולהודעתו אודות מצב זוג' החי',
השי"ח ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל
ותלד זח"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה
בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

י.א.ק.ו.י
מזכיר

בטח יודע משלש השיעורים השונים לכל נפש מתקנת
כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים
ותניא הידועים ושומר אותם, ועכ"פ ישמור אותם מכאן
ולהבא. ונכון הדבר שיברקו המזוזות בדירחם שיהיה
כולן כשירות כד"ן.

תיקון בכת"ק: שתהינה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנהל מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ט' שבט תש"כ
פרוקליין.

הו"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה' משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מדי' שבט.

בענין רצון יזכירו אהו וכל בייב שי', על הציון
הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, מחאים לחובן
כחבו, וזיהי רצון שכשם שכתב הבקשה, כן יבשר טוב בזה.

ומובן וגם פשוט, שעליו להוסיף בעניני חורה
ומצוה"י, שהם הן הצנור והכלים לקבלת ברכות השי"ח בהמצטרך
לאדם ולב"ב שי', וכל המוסיף (בעניני חורה ומצות) מוסיפין
לו (בהמצטרך), ובזה צ"ל גם לימוד תורת החסידות, שעל הפצה לימוד
תורתגמסר נפשו בעל הציון הק', בעל הילולא ד"ש שבט, שעליו
יזכרו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

נ.ב.

כן יזכירו על הציון הק' את מרת חנה פערל מאשע תתי'.
ובודאי החליטה לייסד ביחה, כשיזמין לה השי"ת ציחגה, על יסודי
התורה והמצוה.

תיקונים בכת"ק: בלימוד, תורתה

ווילהלם-ירושח"ו
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
 Lubavitch
 770 Eastern Parkway
 Brooklyn 13, N. Y.
 HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
 ליובאוויטש
 770 איסטערן פארקוויי
 ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כד' כסלו תשכ"ד
ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ וכו'
 מוה' משה אהרן שי'

שלום וברכה!
 במענה למכתבו מכ"ב כסלו בקשת ברכה פ"נ
 עבור זוגתו תחי'.

בעת רצון יזכירוה על הציון הק' של כ"ק
 מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויהי רצון שיהי'
 הספול הרפואי בהצלחה ויבשר טוב בטוב הנראה והנגלה.

לפלא שאינו מזכיר מפעולות בקשר ליום
 בשורה וגאולה יט' כסלו-כדרישת יום זה ע"פ המבואר במכתבי
 רבותינו נשיאינו ושיחותיהם, והלואי שלא יהי' חסרון אלא
 בהודעה אבל לא בהפעולות.

בברכה לבשו"ט החנוכה שמח

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 מזכיר

הוספה בכתי"ק: עם. חתימת המזכיר היא גם כן בכתי"ק

מכתב ממזכירות הרבי אל הרב עזריאל זעליג סלונים - סב החתן

סלונים - ירוש"ו

Tel.: HYacinth 3-9250

Cables: LUBAVITCH NEWYORK

מזכירות

כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן
ליובאוויטש

SECRETARIAT of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
the Lubavitcher Rabbi

770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN, N. Y. 11213

ב"ה, כ"ד מנחם אב תשכ"ח
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה' עזריאל זעליג שי

שלום וברכה!

בירחון "קול חור" המופיע בירושלים עיה"ק, מחודש
ניסן-איר דשנה זו, ראינו המאמר "הלכות בית הבחירה", החום
ע"י בצלאל זולטי, חבר ביה"ד הרבני הגדול וראש הכולל, בית
התלמוד "ירושלים".

והנה הי' דבר נכון אשר כת"ר - או מי שכת"ר יצא אותו
למתאים - יבקר את הרב המחבר הנ"ל, ויעיר לו - על דעה עצמו -
שבראותו המאמר שלו העוסק בכלי המקדש, מוצא לנכון להעיר לו
על מה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מדבר בזה בהזמנות ללקוטי שיחות,
ספר שני, כרך שני, ע' 1846, בהערות 24 - 26.

לבר עצם החועלת בזה שהמזכיר הנ"ל ימצא בהערות הנ"ל מה
שנחוץ לבידור העולם, יהי' מזה בטח גם חועלת להתקרבותו וכו' וכו'.
ובטח יואיל להודיענו מהנעשה בזה, ות"ח.

בברכת כמ"ס

הרב ח.מ.א. חקוב

נ.ב. לפליאתנו הגדולה בא"י לידנו מופס קבלה מ"שכון חב"ד
ירושלים", ובה תמונה כ"ק אדמו"ר שליט"א. והנה מעולם לא ראינו
דבר נהוג כזה בשום מוסד ממוסדות חב"ד, ולפלא שנעשה הדבר מכלי
לשאל וכו'. ובפרט שיש מקום למי שיראה כזה לחשוב אשר כ"ק
אדמו"ר שליט"א הוא המבקש את הנדבה וכו' וד"ל.

ובזה הננו לבקש את כ"ר להפסיק את הענין לגמרי, ולהודיענו
מהנעשה בזה.

מכתבים אל הרב שמואל אלעזר הלפרין - סב הכלה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מונחם מונדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, טו"ב כסלו, ה'תשכ"ט
ברוקלין, נ. י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה שמואל אלעזר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב *מכתב* שקיבלתי ממך.
ות"ח על הברכות - בקשר לחקופת הארבעים שנה.

ובלשון חז"ל: מלתך כבר אמורה, פירוש כו' שברכתך כתובה,
מאברכה (הקב"ה) מברכין.

ויה"ר שחא באופן של תוספת, שחוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר.

נעמה ביותר והביאה שמחה רבה הידיעה אשר רבים מהמברכים צרפו
להברכה וחזקו ואישרו אותה ע"י ענין של תומ"צ - תרומה לצדקה, לימוד
ענין בתורה וכו'.

ושלש מעלות בזה, זו למעלה מזו: עשיית מצוה - מוסיפה (בזה ובבא)
לא רק באדם העושה, כ"א בכל העולם כולו. יתרה מזה - באדם הגורם לעשייתה
(ואפילו בלא הודע). והעולה על כולנה - באם העשי' לזכותו ובעדו.

ובאתי בהצעת יבקשתי אשר פל אחד מצייבור המברכים יעשה שניהם, תלמוד
ומעשה, גם יחד - שהרי יש בזה מה שאין בזה. ולא עוד אלא שמעשה הצדקה
מוסיף עליו "בכל מעשה המצות ות"ח כנגד כולך", ות"ת שהיא חיי בני
ובדוגמת דגים במים - מובן שע"י הוספה בה בחיות האדם - נחוסף חיות עי"ז
בכל מעשיו.

ובפרט שהימים - בינן ימי הגאולה של אדמו"ר האמצעי - יו"ד כסלו -
ושל אדמו"ר הזקן - י"ט כסלו - שגאולת שניהם הייתה (ושייכה) לקריאת
(ותוכן). הכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, וביארו
חז"ל פירושו: אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור
מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין או"ה.

השקפה רחבה על עניני הגאולה
ובברכת חג הגאולה

*אם עם הפירוש א"ת
עם הרב ז"ל ויש
יהי' חג הגאולה*

ובלשון חז"ל: ירושלמי הובא בחוד"ה ואברכה (חולין מט, א). ועיין ד"ה
אריב"ל כל כהן שמברך (תרכ"ט) על השינוי מירוש' שלפנינו (ברכות ספ"ה).
שחוספתו מרובה על העיקר: ב"ר פס"א, ד. וי"ל שזוהי דרגא נעלית ביותר
על המד"א (דב"ר פא, יג) יתרה מן העיקר. ואכ"מ. בכל העולם כולו: כגירסת
הרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד. ואפילו בלא הודע: במכש"כ ממדה הפכית (משנה
סנה"ג, נד, א). * לזכותו ובעדו: וכחפלה מי שברך כו' הוא יברך כו' בעבור
כו' לצדקה בעדו. וגם בת"ת שייך זה במתנה קודם הלימוד (עיין שו"ע יו"ד
סרמ"ו סו"ס"א). יש בזה. בזה: ראה קדושיך (מ, ב, ושי"נ). נתבאר בארוכה בדרושי
הצ"צ ד"ה ושנתם (אוה"ח ואחחנן). בכל כולו: אגה"ק לרבנו הזקן סו"ס"ד.
ועייג"כ שם סו"ס"ג. דגים במים: ראה ברכות (טא, ב). * נתוסף חיות: עיין
תניא ספ"ה. הייתה. פדה: כידוע באגרות ושיחות רבותינו נשיאי חב"ד (די"ט'
כסלו. ובכ"מ). וביארו חז"ל: ברכות (ח, א). וראה ד"ה פדה בשלום (לאדמו"ר
האמצעי - בס' שערי תשובה ח"א). ולהנשיאים אחריו בכל דור ודור).

(* וראה זבחים כב, א, וש"נ. ובשו"ע אדה"ז חאו"ה סק"ס סי"ד.

מכתב זה בא בהמשך לאגרת המזכירות לרב סלונים - סב החתן - המובאת לעיל.
לאחר שהרב סלונים נתבקש מהרב חודקוב שיבקרו את הרב ז'ולטי, הוא פנה לרב
הלפרין ובקשו לבצע את השליחות.

על הדו"ח שכתב הרב הלפרין מפגישה זו, השיב הרבי: "ת"ח על הדו"ח משיחתו עם
הרב שי'. ובטח יהי' לה המשך באופן המתאים".

בתחילת המכתב הוסיף הרבי בכת"ק: "והפ"נ שיקראו עה"צ (=על הציון)", ולפי
החתימה: "בברכת הצלחה בעבוה"ק בתו"א (=בעבודת הקודש בתורת אמת) במסירה
ונתינה ובברכת".

HABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-8250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה ז' שבט תשמ"ו
ברוקלין

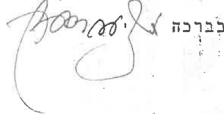
האברך שמעאל אלעזר שלישי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו טבה, נהניתי לקרוח בו ע"ד הנוער החבידי שמתעסק בזה והענינים מתקדמים, והעיקר אשר ממשיכים נוער גם מחוגים שלע"ע עדין אינם מאנ"ש. ובודאי מקיימם גם בזה פסק רז"ל מעלין בקדש.

מי"ש אודות האברך שלי, הרי בכלל אין מהנוהג לכתוב לאחד ע"ד שני וכיון שכבר נגע בזה הרי על ידידיו וחבריו של הנ"ל מומלת האחריות וגם הזכות, להתעסק לצד שדוך מחאים בשבילו בגשמיות וברוחניות גם יחד, כיון שמנהג בניי קדושים בכגון דא הוא שקשה לעשות בזה בשביל עצמו, משא"כ בשביל חבריו.

בטח ינצלו את יום ההילולא של כ"ק מו"ה אדמו"רי צוקלנה"ה נבג"מ ז"ע יו"ד שבט הבע"ל באופן המתאים, ויבשרו טוב בפרטיות המתאימה.

בברכה

הוספה בכתי"ק: במרץ

העתקת מענה מהרבי - מאוצרות הרב שמואל אלעזר הלפרין

בכל האופנים האפשריים והמתאימים לתכונת נפש הנ"ל [אולי גם אחות הנ"ל תי' תי'
יכולה לעשות מה בזה] ונחיצות הענין - הכי גדולה היא.
ת"ח על הבשו"ט.

לצד העתקת מענה זה, נכתב:

"הפתק הזה יצא מכ"ק אדמו"ר שליט"א במענה על השאלה אם יש להתעניין עבור
שידוך של אחד החברים שמסתופף אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א.

לאחר מכן נכתב:

"הת' יוסף בלוי שי' הביא הפתקא עכשיו בשעה 11. שיצא בשעה זו מכקא"ש".

מכתב אל הרב גדליה ע"ה פעלדער - בו מוזכר הרב נחמן שי' וילהלם, סב החתן

<p>RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON Lubavitch 770 Eastern Parkway Brooklyn, N. Y. 11213 493-9250</p>	<p>מחזם מענדל שניאורסאהן ליובאוויטש 770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ. י.</p>
<p>ב"ה, י"א ניסן ה'תש"א ברוקלין, נ. י.</p>	
<p>הרה"ג הו"ח אי"א נוי"נ צנמ"ס כו"י מו"ה גדלי' שי'</p>	
<p>שלום וברכה! מאשר הנני קבלת המכ"י, ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - בכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב. ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.</p>	
<p>וכפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו חורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.</p>	
<p>בכבוד וברכת החג ור"ה ור"ח ה'תש"א י"א ניסן</p>	
<p>ח"ח על הברכות. וכבר מלתי" אמורה בתוה"ק: ואברכה (ה" מקור הברכות) מברכיך, בברכתו של הקב"ה שחוספתו מרובה על העיקר.</p>	

מכתב זה כתב הרבי אל הרה"ג גדליה פעלדער ע"ה, כמענה למכתב הברכה שהנ"ל
שלח לרבי לרגל י"א ניסן.

הרה"ג ר' גדליה פעלדער ע"ה היה מגדולי רבני העיר טורונטו, בין היתר התפרסם
בשל חיבורו המפורסם 'שו"ת יסודי ישורון' (מעניין לציין, שספריו נמצאים בחדרו
הק' של הרבי).

בין תפקידיו, עמד הרב פעלדער בראש ארגון הכשרות של העיר טורונטו, ה-COR (מועצת הרבנים האורתודוקסים).

במסגרת תפקיד זה, הכיר הרב פעלדער את זקנו של החתן, הרב נחמן יוסף שי' וילהלם, אשר עבד אצלו בארגון הכשרות.

בשלב מסויים הציע הרב פעלדער ע"ה להרב וילהלם שי' לקחת על עצמו את ניהול הכשרות בבית אבות היהודי הגדול השוכן ליד רחוב Baycrest, שהיה תחת השגחתו של הרב פעלדער.

הרב וילהלם לקח על עצמו את התפקיד, והרב פעלדער שהיה מאוד מרוצה מהצלחת הרב וילהלם ומהאופן בו הוא ניהל את כשרות המקום, וביודעו שהרב וילהלם הינו חסיד חב"ד, החליט ביוזמתו האישית לכתוב על כך לרבי, ללא ידיעתו של הרב וילהלם.

במכתב זה מתייחס לכך הרבי בכת"ק:

"ובת"ח על הבשו"ט (=הבשורות טובות) מהצלחת הרר"נ שי' וילהלם כן יבש"ט תכה"י (=יבשר טוב תמיד כל הימים)".

תולדותיו של הרה"ק רבי ברוך

אבי רבינו הזקן נ"ע

מסורות ראשונות

בקרב חסידי חב"ד בדורות הקודמים, לא התקיימה מסורת ברורה על ר' ברוך. סיכום המידע שנודע בבירור, ומתאים גם למסורת אדמו"ר מוהריי"צ שתועתק להלן, מופיע בפתח הספר 'בית רבי':

"בארץ רוסיא הלבנה בעיר לאזני, היה איש שמו הרב ר' ברוך. נכד הגאון ר' משה זלה"ה מפוזנן. מגזע הגאון הקדוש מהר"ל מפראג זצוק"ל ולמעלה בקודש"¹.

מסורות שונות וסותרות התקיימו לגבי שם אביו של ר' ברוך, אלה התערבבו עם שם חותנו:

"ובלאזני שמענו שחותנו של הרב ר' ברוך היה נקרא ר' אברהם, ויש אומרים שאביו היה נקרא ר' אברהם. ומאחד מהרבנים מיוצאי חלצ'ו² שמענו, שאביו וחותנו של הרב ר' ברוך, האחד היה נקרא הרב ר' אברהם, והאחד היה נקרא הרב ר' קדיש, וספק אצלם מי היה אביו ומי היה חותנו. והדבר צריך בירור"³.

• • •

גם בנסיבות בוא משפחת ר' ברוך לאזור רוסיא הלבנה מצינו מקורות שונים, כך לדברי 'בית רבי':

"אביו של הרב ר' ברוך היה דר מתחלה חוץ למדינתנו והיה עשיר גדול. ומחמת פריצות הדור שם, והיה ירא שלא יתקלקלו בניו, על כן עזב ארץ מולדתו, והלך מעיר

1. 'בית רבי' (ברדיטשוב, תרס"ב), א, א, ע"א.

למקורות הדנים בייחוסו של ר' ברוך - ראה הנסמן ב'אהלי ליובאוויטש', א (כפר חב"ד, תשפ"א), ע' 18, הע' 1. ואכ"מ.

הערה כללית: השתדלנו ללקט את הדברים מן המקורות הראשונים, ולא ציינו לקוטי בתר לקוטי שמהם נודעו לנו הדברים, ואיש איש יבוא על ברכתו. מקור אחד חשוב לציון, והוא מאמרו של הרב שלמה אנגלארד מראדזין, הנדפס ב'אור ישראל' (מאנסי), לג (תשרי תשס"ד), ע' קכח ואילך, שנסתייענו בו רבות.

2. לרוב כוונת בעל 'בית רבי' בכינוי זה לאדמו"ר מהרש"ז מקאפוסט, בעל 'מגן אבות'.

3. 'בית רבי', א, א, ע"א, הע' ב. - גם ברישומו של ר' ברוך בפנקס לאזניא ועל מצבתו נקרא אביו ר' אברהם (נעתקו להלן).

לעיר וממדינה למדינה עד שבא למדינתנו. וקבע דירתו בסמוכות עיר לאזני. ושם נתעשר ביותר⁴.

בהערותיו, מביא בעל 'בית רבי' פרטים נוספים על אבי ר' ברוך:

"א. שמענו ש[אבי ר' ברוך] היה דר בעיר פוזנן, מקום מושב זקנו ר' משה, ועל שם זה היה נקרא כינוי משפחתם בשם פוזנער⁵.

ב. שמענו שסיבב לו השי"ת שמצא שם [בסמיכות ללאזני] מטמון, ומזה בנה בית הכנסת בלאזני⁶.

ברשימת 'רבינו הגדול', שהיא ככל הנראה מהרשימות הקדומות של אדמו"ר מוהרי"צ, נכתב:

"השתלשלות יחוסו: אין אתנו יודע עד מה מפרטיות משפחת הוריו ואבותיו. כמה פעמים חקרתי ודרשתי בזה, ולא מצאתי מענה מפורט לדעת סדר מסודר. רק ידענו אשר אבי רבינו הגדול הרב ר' ברוך זצ"ל גר בעיר פראג, ובדרך כלל היה איש פלאי, והיה נחבא מן הבריות, ואין איש שידע מה מעשהו. ומשנולד רבינו הגדול שהוא היה הבן זקונים, בהיותו בן שלש הביא אותו למדינתנו⁷.

אך במקומות אחרים נראה שקיבל כדברי ה'בית רבי':

"אדמו"ר [מוהרי"צ] שליט"א סיפר, שאביו של ר' פרץ [חן] בא ביחד עם ר' ברוך אבי אדמו"ר הזקן לרוסיה, עזבו מקום מגוריהם, כי שם הממשלה חפצה שילדי ישראל ילכו ל"שקאָלעס" [=בתי-ספר ממשלתיים]⁸.

וברשימות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו:

"ר' ברוך, אביו של אדמו"ר הזקן, גר אצל הר"ן. נולד במדינות ההם. נגזרה שם גזירה ללמוד ע"ד צוואנג-שולע [=בתי-ספר חובה (מטעם הממשלה)]. וברח למדינת פוֹיזען. הגיעה הגזירה גם לשם. וברח לכפר עטליכע וויאָרסט [=מספר וויאָרסט (יחידת מידה רוסית)] מליאָזנע⁹.

4. 'בית רבי', א, א, ע"א.

5. כינוי זה נשתמר אצל ר' מרדכי בן ר' ברוך וצאצאיו ('בית רבי', א, נה, ע"ב, הע' ג).

6. 'בית רבי', א, א, ע"א, הע' ז-ח.

7. 'כרם חב"ד', 4, א (כפר חב"ד, תשנ"ב), ע' 7.

8. רשימת ר' אברהם וויינגארטען מדברי ר' שמואל לוויטין - 'ניצוצי אור' (ברוקלין, תשס"ז), ע' 255. וראה גם שיחת פורים תרפ"ו (קונטרס בפ"ע - קה"ת, תשפ"א) ע' ה: ר' אלחנן אביו של ר' פרץ חן (הוא בא בזמן אחד עם ר' ברוך אביו של אדמו"ר הזקן נ"ע), שהיו אז אנשים מכאן [רוסיה] בגאליציע, ואז נשב רוח החופש במדינה היא וכו'.

9. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 191.

גם בסדרת הכתבות "פון ליבאוויטשער רבי'נס הויף", המבוססת על כתבי אדמו"ר מוהרי"צ, נכתב שר' ברוך בא לליאזנא מפוזנא. לפי המובא שם, ר' ברוך היה בעל אדמה (ישוב'ניק) כבר בפוזנא, ועזב אותה בשל רדיפת היהודית במיסים קשים ועלילות-דם. זמן קצר שהה ר' בגליציה, ולאחר מכן בפולין, ולבסוף התיישב בליאזנא¹⁰.

מפוזנא לרוסיא הלבנה

בשנים מאוחרות יותר, פרסם אדמו"ר מוהרי"צ את מסורת בית הרב בצורה שלמה ומסודרת, לכל לראש ב'ספר הזכרונות', וכן בשיחות ורשימות נוספות שנתפרסמו בתקופה זו.

"רשימותיי ביחס למשפחתנו" - כותב אדמו"ר מוהרי"צ - "פותחות בגאון ר' משה"¹¹. ר' משה היה מיוחס למהר"ל מפראג דרך אביו ר' יהודה ליב, בן ר' שמואל בן ר' בצלאל בן המהר"ל¹². בהיותו בן שבע עשרה שנה, שודך ר' משה עם שרה, בתו היתומה של ר' שניאור זלמן, שהיה מגזע היחס של ר' יצחק כ"ץ, חתנו של המהר"ל מפראג. ר' שניאור זלמן זה, היה סוחר יהלומים ואבני-חן, ולמרות שבתו היתה צעירה כשנפטר אביה, היא ירשה את מסחרו והצליחה בו מאד.

לבן שנולד להם, קראו ר' משה ושרה על שם אביה של האם - שניאור זלמן, שלימים נקרא על שמו נכדו - אדמו"ר הזקן. ר' משה היה בן עשרים ושנים כשנולד לו בנו, וכעבור שלוש שנים, בשנת תנ"ב, מונה לראש הקהל של פוזנא¹³.

ר' משה נודע לתהלה בלמדנותו ומפורסם גם בעשרו, וחונן בבנים ובנות. מתוכם התבלט ר' שניאור זלמן, שהיה שונה לחלוטין משאר בני ר' משה. בשעה שאחיו עסקו במסחר, הוא הקדיש את זמנו ללימוד התורה, למרות היותו חלש וחולה מלידה. כן היתה חביבה עליו ההתבודדות בינו לבין עצמו¹⁴.

ר' שניאור זלמן הצטיין משחר ילדותו בכשרונות גדולים. זקנו ר' יהודה ליב (אביו של ר' משה) היה המדריך שלו, ולמד אתו תורה שנים רצופות, ובמיוחד למד אתו מוסר. כשהגיע ר' שניאור זלמן לגיל שש עשרה, נסע להורודנא שבליטא כדי ללמוד

10. על פי: 'פון ליבאוויטשער רבי'נס הויף' (קה"ת, תשפ"ג), ע' 4-5.

11. 'ספר הזכרונות', א, ע' 42.

12. סדר ייחוס זה מופיע במספר מקומות - בין השאר ב"שלשלת היחס" הנדפס בראש לוח 'היום יום...', ועליו מיוסד 'ספר הזכרונות' ושיחות ורשימות נוספות שנפרסמו באותה תקופה.

13. 'ספר הזכרונות' (לה"ק), ב, ע' 134. עוד אודות ר' משה: שם, ע' 207 ואילך; 277 ואילך (ושם, שנבחר כראש קהלת פוזנא בהיותו בגיל שלושים וחמש).

14. 'ספר הזכרונות', א, ע' 42.

בישיבה המקומית. בהורודנא שהה ר' שניאור זלמן חמש שנים, וממנה נסע לישיבת פראג, בה למד שנתיים¹⁵.

בשנת תע"ב, נשא ר' שניאור זלמן את רחל, בתו המלומדת של אדם בשם ר' ברוך, שבגלל היותו פרוש מעניני העולם הזה כונה בשם "ר' ברוך בטלן"¹⁶, והיה מגדולי תלמידי המקובל ר' יואל בעל שם מזאמושטש - רב רבו של הבעל שם טוב - בפוזנא¹⁷.

ר' משה ובניו האחרים רצו שר' שניאור זלמן יעסוק, כמותם, במסחר, אך ר' שניאור זלמן סירב. הוא העדיף להתפרנס כ"מלמד", מקצוע שלא הביא הרחבה יתרה לבעליו. על תמיכת משפחתו העשירה ויתר ר' שניאור זלמן¹⁸. גם על ה"מלמדות" לא נטל שכר לימוד, והוא חי מן הכסף שנתן לו אביו לאחר נישואיו. מכסף זה הפריש רבע לצרכי הקהילה בפוזנא. כדי לא להכנס לחשש רחוק של של ריבית לא השתמש בממונו, כאחרים, להלוואות בעיסקא, ומשום כך נאלץ לחיות בצמצום מן הקרן¹⁹.

כך חיתה לה המשפחה בפוזנא בשלום ובשלוה, עד שקפץ עליה רוגזה של תנועת ה"השכלה", שניצניה הראשונים החלו להראות בפוזנא, והביאו איתם סכנה לקיום היהדות. רבים מן התושבים היהודים בפוזנא, שחששו שלא יוכלו שוב לעבוד את ה' ולעסוק בתורה כבעבר, החליטו לעקור מן המקום, במטרה להגיע לרוסיה הלבנה, בה התקיימו אז מרכזי יהדות גדולים²⁰.

אחרי נדודים מעיר לעיר הגיעו לרוסיה הלבנה והשתקעו בעריה השונות: ר' משה ואחד מבניו השתקעו במינסק, שנים אחרים מבניו, ר' יהודה ור' מרדכי, השתקעו באורשא שבפלך מוהליב. ר' שניאור זלמן ואשתו ובתם דבורה לאה נדדו בעקבות המשפחות שהחזיקו אותו כ"מלמד" לילדיהן - לעיר ויטבסק²¹.

15. 'ספר הזכרונות', ב, ע' 137-138.

16. 'ספר הזכרונות', א, ע' 42 (ושם, שרש"ז היה בן עשרים בעת נישואיו); ב, ע' 138.

17. אודותיו ראה: 'ספר הזכרונות', ב, ע' 83 ואילך; 142 ואילך; 264 ואילך; 283 ואילך. וראה גם 'ספר השיחות - ה'תש"ד', ע' 64-65.

18. 'ספר הזכרונות', א, ע' 42. וראה גם שם, ב, ע' 81; 303-304. אבל ראה שם, ע' 138; 296-297.

19. 'ספר הזכרונות', ב, ע' 303-304.

20. 'ספר הזכרונות', א, ע' 42-43.

אך ב'ספר הזכרונות', ב, ע' 211, שבשנת תע"ה, לאחר התגברות פעולות הלחץ והדיכוי על יהודי פוזנא מצד הכמרים הקתוליים, התפטר ר' משה ממשרתו כראש הקהילה; ומאוחר יותר, החליט לעקור לגמרי מהעיר. וראה בארוכה שם, ע' 298 ואילך.

וראה שם, ע' 235, שתחלה עקרה משפחתו של ר' משה לפראג, שם הכין ר' משה לעצמו בסיס קיומי זמן רב לפני כן. בפראג, שב לנהל מסחר מסועף כתמיד, כאשר בניו וחתניו מסייעים בידו; ורק בנו הצעיר, ר' שניאור זלמן, לא רצה לעסוק במסחר והתמסר למלמדות.

21. 'ספר הזכרונות', א, ע' 43. והשווה: שם, ב, ע' 235 (ושם, שכל בניו וחתניו של ר' משה השתקעו עמו

ר' שניאור זלמן קבע מושבו באחת הסמטאות הצרות בקצה העיר, בקרבת הנהר דווינה, והמשיך לעסוק במלמדות. על יד הנהר השתרעו מרחבים של שדות, גנות ופרדסים, ומתוך כך היה ר' שניאור זלמן קרוב תמיד להדר הטבע. הוא חיבב מאד את קרבת הטבע ותדיר היה מתאוה להתייחד עם מפעלות הבורא. כך לא הורגש העוני במידה גדולה²².

ילדות בוויטבסק

שלוש שנים לאחר בואם לוויטבסק, לערך בשנת תפ"ג²³, נולד לר' שניאור זלמן ורחל בן, ויקרא שמו בישראל: ברוך, על שם סבו ר' ברוך בטלן. ברוך היה ילד בריא והתפתח יפה מבחינה גופנית ונפשית.

את החיבה ליצירת הקב"ה השריש ר' שניאור זלמן בלב ברוך בנו משחר ילדותו. הוד הנהר והדר השדות והפרדסים הטביעו את רישומם העמוק על הילד, ושנים רבות היו חקוקים בזכרונו.

בהיות ברוך בן ארבע שנים, עטפו אביו בטלית והביאו אל מלמד הדרדקי. האב עצמו עסק בלימוד עם נערים בגיל מבוגר מזה של ברוך, והילד היה זקוק להכנה מוקדמת עד שיהא מסוגל לקלוט את לימודו של אביו.

ברוך גילה מיד חשק עז ללימודים. תוך שנה רכש לו הילד בקיאות גדולה בחלק גדול מן התנ"ך. כעבור זמן קצר כעבור זמן קצר העבירו ר' שניאור זלמן למלמד שני שילמדו גמרא. במלאות לברוך שבע שנים קבלו ר' שניאור זלמן לכתתו שלו. שלוש שנים למד ברוך הקטן בכתת אביו עם חברים בני גיל מבוגר ממנו, ועלה עליהם ברמת הבנתו וידיעותיו.

מלבד הלימוד הישיר עם בנו, בילה אתו ר' שניאור זלמן בשיחות מאלפות. הוא לקחו לטיולים על גדות הדווינה, וכל משך זמן הטיולים על פני השדות המוריקים שוחח עם בנו בדברי תורה ובנפלאות הבורא. הטיולים תחת כפת השמים, כשנגד העיניים משתרע עולמו הנאה של הבורא, הגבירו את אהבתו של ברוך לטבע ואת

במינסק, לבד רש"ז); ע' 238 (לר' משה ושרה רעייתו היו שלושה בנים ובת. פריידא הייתה הגדולה שבילדים, ולאחריה אברהם, יעקב, ושניאור זלמן בן הזקונים); ע' 303-304 (ושם, שבתו פריידא וחתנו ר' קדיש, עברו לוויטבסק עם רש"ז); 'אגרות קודש - אדמו"ר מוהרי"צ', ח, ע' שפג (שהעתיק מושבו לעיר מינסק בשנת ת"פ).

22. 'ספר הזכרונות', א, ע' 43.

23. 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ב, ע' קד.

תשוקתו להתבודד עם עצמו, הרחק מחברת בני אדם, כשהוא שקוע ברעיונותיו, שכן כבר משחר ילדותו גילה ברוך נטייה להתבודדות עם הבריאה.

בהיותו לבר-מצוה, היה ברוך כבר בקי במספר סדרי משנה וידע בעל פה מספר מסכתות מן התלמוד. הוא היה כבר מסוגל ללמוד ולהבין בעצמו ולהתעמק בסוגיית גמרא ללא עזרה של מלמד. היה לכן ר' שניאור זלמן מאפשר לו ללמוד לבד, והסתפק רק בהנחיות כלליות וקביעת סדרי הלימוד.

עתה, כשאין ברוך זקוק למלמד, נוהג הוא לקחת את ספריו וללכת לשפת הנהר, שם הוא מתיישב על סלע או משתטח על העשב הרך ומתעמק בלימודו. יופי הבריאה אינו מהווה הפרעה ללימודיו, כי אם, אדרבא, משמש לו מקור לתשוקת הלימוד: זרימת המים הזכים, זימרת הציפורים ורחש הצמחים מתמזגים עם נגינת ברוך המלווה את לימודו²⁴.

ברוך ודבורה לאה

על אופיו של ברוך בתקופה זו, וההבדלים בינו לאחותו דבורה לאה, סיפר אדמו"ר מוהרי"צ ב'ספר הזכרונות':

"ברוך ודבורה לאה היו שונים זה מזו לא רק בגיל, כי אם גם באופי. דבורה לאה הייתה בעלת רגש, מעורבת ונוחה לבריות, מתעניינת במצב משפחות השכנים ונכונה תמיד לעזור ולסייע. ואילו ברוך היה עצור, מכונס, פורש מן החברה ומתבודד.

דבורה לאה הייתה דומה לאמה רחל, וברוך - לאביו ר' שניאור זלמן²⁵.

דבורה לאה קבלה רבות מאמה, רחל, שאביה היה, כנזכר לעיל, מתלמידי המקובל ר' יואל בעל-שם, שגרס שיש ללמוד תורה עם הבנות; זאת בשונה משיטתו של ר' שניאור זלמן, שאביו ר' משה והוא היו מהמתנגדים לתורת הקבלה ושללו לימוד זה.

רחל הסתירה תחילה את ידיעותיה בתורה מבעלה, וכשלבקשת בתה החלה ללמוד אף עמה, נאלצה אף דבורה לאה להסתיר את הלימוד מאביה. רחל אף ספרה לה על תולדות משפחתה ומשפחת ר' שניאור זלמן, והסבירה לה את הבדלי ההשקפות בעבודת ה' שרווחו בתקופה זו.

דבורה לאה רצתה לחלוק את ספקותיה לפני ברוך. גם אמו רחל רצתה למסור לו

²⁴. 'ספר הזכרונות', א, ע' 43-44.

²⁵. 'ספר הזכרונות', ב, ע' 150.

את המסורת המשפחתית, שהעריכה שתשפיע עליו עמוקות. אך קרירותו של ברוך ויחסו המסויג לאמו ולאחותו מנעו זאת מהן. עד שהיה מאוחר מדי²⁶.

יתמות

כשנה לאחר הכנסו של ברוך לגיל מצוות, חלתה אמו בקדחת. ולאחר חודשים ספורים נפטרה²⁷.

"כשהרגישה ששעותיה ספורות, הזמינה אליה רחל את דבורה לאה ואת ברוך, הניחה את ידיה המצומקות על ראשיהם, ובירכה אותם. כפי הנראה, היה לה הרבה מה לומר ברגיעה האחרונים, אך לא היה לה כח לזה. היא רק הספיקה לומר וידוי ו"שמע ישראל", ונפחה את נשמתה.

דבורה לאה פרצה בבכי תמרורים. שכנים באו במרוצה. גם ר' שניאור זלמן בא ופרץ בבכי. ברוך עמד נבוך, אך עיניו נותרו יבשות.

רק מאוחר יותר, לאחר שהורידו את אמו ממתה והשכיבוה על הארץ, וקולות לילה מלאו את הבית, בקע הבכי גם ממעמקי לבו. הוא החל לזעוק מרה: "אל תגעו באמי! דבורה לאה, אייך?!", והתעלף²⁸.

דבורה לאה, שהייתה אז בת שש עשרה שנה, החלה לנהל את משק הבית ולקבל עבודות תפירה, אומנות אותה ידעה היטב. ר' שניאור זלמן נהיה חלש מאוד, ולא היה בכוחו להמשיך בעבודת המלמדות. הוא ניסה להתפרנס מעזרה בעריכת כתבי אחד מתלמידי החכמים בוויטבסק. אך כחצי שנה אחר פטירת אשתו, נסתלק אף הוא לבית עולמו, כשלפני פטירתו הוא מזהיר את ילדיו להתנהג כראוי למשפחתם רבת היחס²⁹.

"מות הוריו הטביע על ברוך רושם מזעזע. כאבו וצערו של בן הארבע עשרה דיכאוהו ממש. הוא התהלך כב"עולם התוהו" - אם מפני התקשרותו הנפשית העמוקה להוריו, ובייחוד לאביו, אם משום תחושת הבדידות האימה לתוכה הושלך לפתע ... נראה היה כאילו הולך ברוך הצעיר וכלה, הולך ודועך. רוחו הייתה שבורה"³⁰.

הוי גולה...

לאחר פטירתה של רחל, מסרה דבורה לאה לברוך כתב-יד שנכתב על ידה ובו

26. ע"פ 'ספר הזכרונות', ב, ע' 150-151. ובכ"מ.

27. 'ספר הזכרונות', א, ע' 44.

28. 'ספר הזכרונות', ב, ע' 150.

29. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 44; ב, ע' 151.

30. 'ספר הזכרונות', א, ע' 44.

סדר היוחסין ששמעה מאימם. ברוך, שלא חש קשר נפשי לאחותו, ובפרט שהכתבים נכתבו בשפה המדוברת, החזיר את כתב-היד לדבורה לאה בנמקו כי סיפורי מעשיות שנכתבו באידיש מיועדות לנשים בלבד.

אילו השכיל ברוך לקרוא את כתב-היד, הוא היה מתוודע לדברים שנודעו לו רק לאחר שנות נדודים, שייטכן והיה חוסך לו רק הקשיב לאחותו. לא רק את סדר ייחוסו היה מוצא שם, אלא גם את הלך מחשבותיהם ורעיונותיהם של אבותיו הגדולים, וודאי היה מוצא תשובות לשאלות רבות שהציקו לו.

אך מסבב הסיבות רצה, והדברים התגלגלו אחרת³¹.

לאחר פטירת הוריו, אמצו את ברוך ודבורה לאה דודתו פריידא - אחות אביהם ר' שניאור זלמן - ובעלה קדיש - בן דודה של רחל אימם - שהתגוררו בוויטבסק. אך, בשונה מדבורה לאה, ברוך לא מצא בכך נוחם ומרגוע³².

יום אחד הודיע ברוך לדודיו ולאחותו על החלטתו לעזוב את ויטבסק ולגלות למקום תורה. הנסיונות לשכנעו להשאר בוויטבסק היו לשווא, ולאחר מספר ימים, עזב ברוך את ויטבסק ללא שהשאר עקבות³³.

בינתיים, ר' משה, זקנם של ברוך ודבורה לאה שניהל את מסחרו בהצלחה רבה, שלח רץ לוויטבסק בכדי שיביא את הנכדים היתומים לבית הסב במינסק. אך בבוא השליח, כבר עזב ברוך את העיר ועקבותיו לא נודעו, ור' קדיש ופריידא מיאנו להיפרד מדבורה לאה, שכן לא זכו לילד משלהם³⁴.

נדודים

כשלוש וחצי שנים ארכו נדודיו של ברוך עד שובו לוויטבסק³⁵, אך סקירת המסע ב'ספר הזכרונות' פותחת בשנה האחרונה, בבואו לליאזנא. בשנתיים וחצי הראשונות עבר ברוך על פני ערים ועיירות סביבות ויטבסק, כשבכמעט שום מקום לא נשאר זמן רב³⁶. מהן נודעו לנו: דוברומיסל - המקום הראשון בו שהה זמן רב, בפסח הראשון

31. ע"פ 'ספר הזכרונות', ב, ע' 304-305. והשווה: שם, ע' 141.

32. 'ספר הזכרונות', א, ע' 44-45.

33. 'ספר הזכרונות', א, ע' 45.

34. 'ספר הזכרונות', א, ע' 45. והשווה: שם, ב, ע' 239-240.

35. ב'ספר הזכרונות', א, ע' 45: שלוש שנים. שם, ב, ע' 307: שלוש שנים ומחצה.

36. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 45.

לצאתו מוויטבסק³⁷, ואליה שב אף לפסח השני³⁸, ויאנוביטש - שגם בה שהה תקופה ארוכה בנערותו³⁹. פעם אחת נזכר, ללא פרטים נוספים, שעבר בקאליסק⁴⁰, וממקום נוסף נראה שאף חזר לוויטבסק לתקופה קצרה, אך לא התראה בפני אחותו⁴¹.

"לכל אשר הגיע - נכנס תחילה לבית המדרש וישב ללמוד. ביישובים היהודיים הייתה נהוגה החזקת לומדי תורה נודדים במאכל ובמשתה ובכסף, מקופת הקהל או מכיסם של בודדים. מי מן הלומדים שלא חפץ ללון בבית המדרש, זכה לחדר אכסניה בביתו של מישהו. אך ברוך סירב בתוקף להנות מכל הזכויות הללו, שכן שנאה הייתה עליו מתנת בשר ודם. כדי להחיות את נפשו, חיפש לו ברוך עבודות אקראיות שונות. כך היה לחוטב עצים, או לשואב מים, או עוזר לסוחרים ביום השוק. ברוך לא בחל בשום עבודה, ותה הקשה או הבזויה ביותר. הוא היה מוכן לפשוט נבלה בשוק ובלבד לא להצטרך לבריות, בהתאם להוראות חז"ל.

רבים לא הבינו את דרכו של ברוך. וכי מי מוכן להתעמק בהלך נפשו של נער צעיר, יהא אפילו למדן ומתמיד כברוך? היו שייחסו זאת ל"שיגעון" שאין להקדיש לו תשומת לב מיוחדת. ברוך לא התרשם כלל מן הדעות השונות שהובעו אודותיו. יאמרו הבריות את אשר יאמרו, ובלבד שיניחוהו לצעוד בדרכו שסלל לו...

מיד עם התקלו, במקום כלשהו, בהפרעה קלה ביותר לאורח חייו המקורי - היה עוזב את המקום ונודד ליישוב אחר, שם היה ממשיך בדרכו המיוחדת: ללמוד ימים ולילות בבית המדרש, ולהתפרנס בצמצום מיגיע כפיו, מכל עבודה שתזדמן ותמורת כל תשלום שהוא⁴².

בשנות נדודיו, נפגש ברוך עם הצדיקים הנסתרים. הוא למד מהם רבות והוקירם מאוד. הנהגות הצדיקים הנסתרים, הן ביחס לעצמם והן בייחסם לאחרים, הולידו אצל ברוך חשק גדול להצטרף אל החבריא⁴³.

החזרה לוויטבסק

תקצר היריעה מלפרט את קורותיו של ברוך בנדודיו האחרונים, בהם עבר בליאזנא,

37. 'ספר הזכרונות', א, ע' 65-70.

38. 'ספר הזכרונות', א, ע' 70-71. על מאורע שאירע בשהות זו, ראה: שם, ע' 95-99.

39. 'ספר הזכרונות', א, ע' 100-102. ומוזכר מספר פעמים במהלך שהותו השנייה ביאנוביטש. וראה גם: שם, ע' 92-94.

40. 'ספר הזכרונות', א, ע' 45.

41. 'ספר הזכרונות', ב, ע' 240.

42. 'ספר הזכרונות', א, ע' 45-46.

43. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 151. וראה גם להלן, מ'ספר הזכרונות'.

בדוברומיסל, ולאחר מכן בוויטבסק, ביאנוביטש ושוב בדוברומיסל, הלא הם כתובים בהרחבה על 'ספר הזכרונות' לאדמו"ר מוהרי"צ, וקחנו משם. בשורות הבאות ננסה לתמצת את הנקודות העיקריות במשך שנה וחצי אלו, עד לחתונתו באלול ה'תק"ג.

בהיותו כבן שבע עשרה, הגיע ברוך לליאזנא, בה שהה כשנה⁴⁴. תחילה ישב ולמד בהתמדה, והתפרנס מצרור כסף שחסך במשך המסע. אך כשעבר חג השבועות וכספו אזל - החל לעבוד כשומר בפרדס אותו חקר גנן מליאזנא בשם ר' אברהם⁴⁵, שהיה למדן וצדיק גדול, יחד עם שותף בשם ר' עזריאל. ברוך ניסה להסתיר את עבודת ה' שלו. אך בוקר אחד, כשר' אברהם בא לשוחח עמו, התפעל מתפלתו ולימודו, אך החליט לשמור את החשיפה בסוד⁴⁶.

לאחר עונת הקטיפ, קיבל ברוך את שכרו מאת השותפים, וחזר לבית המדרש לתורתו ולעבודתו. אך באחד מלילות החורף הארוכים, הופיע ר' אברהם בבית המדרש וגילה לו שיודע את סודו, והם החלו ללמוד בחברותא. אך מספר ימים קודם חג הפסח, עזב ברוך את ליאזנא ללא שהודיע לר' אברהם. הוא שם פעמיו לבישינקוביץ, ללמוד תורה מפ' ר' אברהם זאב, שברוך שמע עליו רבות מר' אברהם הגנן, שהיה תלמידו⁴⁷.

בדרך, עצר ברוך בדוברומיסל, בו שהה בעבר בחג הפסח הראשון לנדודיו, אז עבד אצל הנפח אליעזר ראובן ולמד רבות ממידותיו הטובות, ומסיבה זו שב אליו בשנה הבאה לקראת הפסח. כעת החליט לשוב בשלישית לדוברומיסל, וחג את הפסח אצל הנפח, שהספיק להשיא את שתי בנותיו לתלמידי חכמים. בהשפעתו של ברוך, החליט הנפח לשלוח את בנו שמואל נחום לישיבה, אף שעד אז לא הצליח לגדלו לתורה⁴⁸.

לאחר פסח, נשא ברוך את רגליו לכיוון ביישינקוביץ. אך בדרך החליט להתעכב בוויטבסק, ולהתראות עם בני משפחתו. הוא נפגש עם דודו ודודתו, עם אחותו דבורה לאה ועם בעלה ר' יוסף יצחק, שמסר שיעורים בישיבה בעיר. ברוך, שהתפעל משיעוריהם של ר' יוסף יצחק ושל ראש הישיבה ר' פלטיאל, החליט להשאר בוויטבסק וללמוד תורה מפיהם, לצד עיסוקו במלאכה. לצד זאת, השתדל ללמוד מידות טובות מהיהודים הפשוטים, שעוד בילדותו למדו אביו להעריכם⁴⁹.

44. ראה 'ספר הזכרונות', א, ע' 49-50: "כך עבר החורף, והאביב הגיע" וכו'. ונשאר בליאזנא עד הפסח בשנה הבאה, כדלהלן.

45. עוד על ר' אברהם, ראה: 'ספר הזכרונות', ב, ע' 308 ואילך. מוזכר גם ב'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 56.

46. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 47-61.

47. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 61-64.

48. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 64-73.

49. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 73-82.

שידוך עם ר' אברהם

אך ר' אברהם, הגנן מליאזנא, לא שכח את ברוך. הייתה לו בת בוגרת, ובדעתו היה להשיאה לברוך. בעת הקיץ ביקר ר' אברהם מספר פעמים בוויטבסק וחיפש אחר ברוך, אותו מצא לבסוף בתיווכו של ר' יוסף יצחק. ברוך הסכים להצעת השידוך במספר תנאים אופייניים: ראשית, שר' אברהם יבנה לו בית בו יוכל לארח אנשים כרצונו. מטרתו של ברוך הייתה לפרנס את הצדיקים הנסתרים, שנדרו ממקום למקום ועודדו את היהודים הפשוטים, וברוך נתקל בהם רבות בעת מסעו. בנוסף, התנה שלא יקבל נדוניה מאת ר' אברהם ושלאחר שבעת ימי המשתה יתפרנס מיגיע כפיו. ר' אברהם הסכים⁵⁰.

לאחר כתיבת ה"תנאים", המשיך ברוך ללמוד בישיבה במשך הקיץ. בחודש אלול, החל להתמסר ללימוד המוסר בהוראת והדרכת גיסו ר' יוסף יצחק, לימוד שהשפיע עליו מאוד. "הם פתחו לפניו עולם חדש, והדליקו בליבו אש שמעולם לא דלקה אצלו"⁵¹.

חיפוש דרך

כשחלף החורף, עזב ברוך שוב את ויטבסק. תחילה בא ברוך ליאנוביטש, בה קיווה לפגוש שוב את השמש המופלא ר' זלמן חיים - אותו ראה בשעות הראשונה ביאנוביטש - שנהג להתמסר ולקרב את בעלי המלאכה והיהודים הפשוטים, ואף על תלמידי חכמים שהיו תחילה בעלי מידות מושחתות השפיע ר' זלמן חיים לטובה. במיוחד רצה לקבוע ברוך מהי הדרך הנכונה: דרכו של ר' זלמן חיים, שירד להמוני העם, או דרכו של ר' שמחה זעליג - הפרוש מוויטבסק - שהיה פרוש מענייני העולם ושקוע בתורתו ובעבודתו.

בבואו ליאנוביטש, גילה ברוך שר' זלמן חיים עזב מכבר, אך השפעתו החיובית ניכרת בכל פינה. דבר ששכנעו שדרכו של ר' זלמן חיים, דרך הנסתרים, היא הרצויה לפני הבורא. באותו ביקור אף נתקל שוב בהבדלים בין שני סוגי תלמידי חכמים, כאלו שהיו גסי רוח ואחרים שקירבו את היהודים הפשוטים והיו בעלי מידות טובות⁵².

משם הלך ברוך לדוברומיסל. בדרכו עבר ביישוב יהודי, בה נפגש לראשונה בשמו

50. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 82-90. והשווה (בשינויים): שם, ב, ע' 305-308.

51. ראה באריכות: 'ספר הזכרונות', א, ע' 91-99.

52. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 100-146.

של הבעל שם טוב ובדרכי החסידים. אך ברוך, שנחפז לדרכו, לא שת ליבו לכך והמשיך בדרכו לדוברומיסל⁵³.

ר' יצחק שאול - מורו של ר' ברוך

בדוברומיסל, נפגש ברוך לראשונה בחתנו השלישי והצעיר של ר' אליעזר ראובן הנפח - החסיד ר' יצחק שאול מהורק⁵⁴, בנו של ר' ניסן מלמד, מתלמידי הבעש"ט. ר' יצחק שאול היה צעיר תלמיד חכם ושמה, וברוך התרשם ממנו מאוד. בחג הפסח, עת שהגיעו לדוברומיסל גם שני חתניו הגדולים של ר' אליעזר ראובן, היווה הזדמנות לברוך לעמוד על ההבדלים ביניהם לבין החתן השלישי, שהלך בדרך החסידות.

מקום נרחב ב'ספר הזכרונות' תופס שהות זו בדוברומיסל, ולא נוכל להאריך במסגרת זו. הסיפורים אותם סיפר והתורות אותם מסר ר' יצחק שאול לברוך, חוללו מהפך בנפשו. חוויותיו, לבטיו ושיחותיו באותו ערב פסח ולאחר החג, אז החליט להשאר בדוברומיסל ולקבל תורה מפי ר' יצחק שאול, שינו לחלוטין את דרך מחשבתו ואורח חייו. כך, קיבל ברוך על עצמו את דרך החסידות. דרך, שלולי היה עוזב את ויטבסק, יתכן והיה נחשף אליה מוקדם יותר, שכן היא התאימה לדרכם ולאופים של אבותיו, כפי שנכתבו בידי דבורה לאה, באותו כתב-יד שסירב בזמנו לקבל ממנה, שאף נישאה לאחר מכן לר' יוסף יצחק, העילוי משאריי, שהיה בעצמו מחסידיו הנסתרים של הבעל שם טוב.

"נחת רוח מיוחדת" - מספר אדמו"ר מוהריי"צ - "גרם אדמו"ר צמח צדק לאדמו"ר הזקן (לאחר הסתלקותו) בביקורו בעיירה דוברומיסל, מקום בו הצדיק הגאון הרב ר' ברוך נהג בבחירתו לבוא לנפח אליעזר ראובן, ממנו למד את מידת אהבת ישראל, והתיידד מאוד עם חתנו הצעיר שעשהו להולך בדרכי הנסתרים והכירו עם הנהגת החסידות של מורנו הבעש"ט".

"כ"ק אדמו"ר צמח צדק מצא בדוברומיסל זקנים מופלגים שזכרו את הזמן בו הצדיק ר' ברוך נהג לבוא לדוברומיסל והתחבר מאוד עם הצדיק הנסתר ר' יצחק שאול, חתנו הצעיר של ר' אליעזר ראובן הנפח, שקירב מאוד אנשים פשוטים"⁵⁵.

כשמונה שנים, תצ"ד-תק"ב, עברו מאז התגלה הבעש"ט עד לשנה בה ר' ברוך נפגש עם תלמידי הבעש"ט. בקיץ תק"ג, לאחר שמשך זמן בילה ר' ברוך בדוברומיסל בחברותא עם האברך החסיד ר' יצחק שאול בן הגאון החסיד ר' ניסן מלמד, הוא היה

53. ע"פ 'ספר הזכרונות', א, ע' 146-148.

54. מוזכר גם ב'ספר השיחות - תש"ח', ע' 244.

55. 'ספר השיחות - קיץ הש"ת', ע' 98.

משך זמן בחברותא עם הגאון הצדיק ר' יששכר בער קאבילניקער, ומספר פעמים למדו כתבים מתורת הבעש"ט שרשם הגאון הצדיק ר' יוסף - חותנו של ר' ישכר בער - המגיד מליובאוויטש, ור' ברוך נעשה מקושר לבעש"ט⁵⁶.

במקום אחר מוזכר, שגם ר' ניסן מלמד - אביו של ר' יצחק שאול, ואבי זקנו של ר' ניסן סקאבלא, מורו של אדמו"ר מוהרי"צ - היה מהתלמידים הנסתרים שלמדו עם הגאון הצדיק הר' ברוך⁵⁷.

חתונתו

ביום השישי, י"ז אלול, ערב שבת קודש כי תבא, ה'תק"ג, נכנס הרב הגאון הצדיק ר' ברוך לחופה עם כלתו הרבנית מרת רבקה בת הרב הגאון ר' אברהם מליאזנא.

ידוע בקבלה מדור דור, שר' ברוך רצה שיום החופה יהיה בח"י אלול. היה זה אחד מהתנאים אותם התנה עם חותנו הגאון ר' אברהם. אך מכיוון שבאותה שנה חל ח"י אלול ביום השבת, קבע ר' ברוך את זמן החופה על מוצאי שבת קודש, ורק מספר שבועות לפני החתונה הודיע ר' ברוך למחותן ר' אברהם שהוא מסכים שיום החופה יהיה ביום השישי שבעה עשר באלול⁵⁸. היה זה בהשגחה פרטית, שהחתונה תחול ב"קומי אורי" - הפטרת שבת פרשת תבא, ח"י אלול⁵⁹.

רוב זמני קביעות שמחת הנישואין אצל נשיאי חב"ד היו ביום השישי, זכרון ליום קביעות הנישואין של ר' ברוך עם הרבנית מרת רבקה⁶⁰.

ר' אברהם הגנן

הגאון ר' אברהם הגנן מליאזנא, חותנו של ר' ברוך, היה למדן גדול וצדיק, תלמידו של הגאון ר' אברהם זאב מבִּיִּשְׁנִקוֹבִיץ. בדומה לברוך הצעיר, אף ר' אברהם לא רצה להנות מתורתו, וביכר להתפרנס מיגיע כפיו, ובשל כך רצה בברוך לחתן.

ר' ברוך היה תלמיד מובהק של חותנו ר' אברהם בסדר נזיקין ובחושן משפט⁶¹. לימים אמר, שעל ידיעתו את סדר נזיקין עליו להודות לחותנו, שהיה גאון מופלא בנזיקין⁶².

56. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 153.

57. 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 400, וע"פ הערת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שם, בשוה"ג.

58. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 151; 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 117.

59. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 117.

60. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 153.

61. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 58.

62. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 57.

הגאון החסיד ר' אליהו ראובן מליאזנא, מראשוני חסידי אדמו"ר הזקן, הכיר היטב את הגאון ר' אברהם הגנן, שקירבו מאוד ולמד עמו למעלה משלוש שנים על פי בקשת ר' עזריאל, זקנו של ר' אליהו ראובן, שהיה שותפו של ר' אברהם במלאכת ומסחר הגן⁶³. נכדו, החסיד ר' יוסף בנימין "וואָליק-קלאַפּער", סיפר לאדמו"ר מוהריי"צ את ששמע מסבו, שהכיר את אדמו"ר הזקן מילדותו:

"כשנודע לרבי (אדמו"ר הזקן) - מסר ר' יוסף בנימין בשם סבו - "שזקנו, הגאון ר' אברהם, למד עמי מספר שנים בבחרותי, נעשיתי חשוב אצל ה'עילוי' הצעיר, ומזמן לזמן נהג הוא לשאול אותי כיצד למד עמי הסבא סוגיא פלונית, ולעתים קרובות היו ל'עילוי' טענות עלי, מדוע לא הקשיתי קושיא זו או אחרת ששאל אותי, ולא היה בידי להשיב"⁶⁴.

גם שני בניו של ר' אברהם היו מפורסמים בבקאותם וחרירותם⁶⁵.

אחוזתו של ר' ברוך

ר' ברוך היה עובד אדמה, "אָ ישוב'ניק"⁶⁶. הוא חי באחווה, שלוש וויאָרסט (מידת אורך רוסית) מליאזנא⁶⁷. את האחווה קיבל כנדוניה מחותנו ר' אברהם. האחווה כונתה "המעין הלבן" (ווייסער קוואַל, "ביעלי רוטשעי") בשל מעיין שנבע באדמת האחווה, ולימים פרץ דרך תל אבנים לבן, ונוצרה בריכת מים שהביאה תועלת בעת שהייתה מגפת בהמות. על שמה נקרא ר' ברוך בשם "ווייסקוואַליקער"⁶⁸.

סיפר אדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר מוהרש"ב:

"בקיץ תרכ"ב נסעתי עם אחי, דודך, הרב"ש, אל היישוב אשר שם גר זקננו ר' ברוך במשך שנים רבות. החצר והכרם אשר בו המעיין [הלבן] נקראו בשם 'ברוכאָוויטש', ורחוק משם כשתי פרסאות - וויאָרסט - חצר אדון האחווה ברוכאָוויטש והכפר שעל ידה.

63. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת, ע' 56.

64. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת, ע' 57-58.

65. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת, ע' 58.

66. 'ספר השיחות - תרצ"ג, ע' 192 - מרשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. וראה גם: פון ליובאוויטשער רבי'נס הויף, ע' 3-4.

67. ראה גם: 'ספר השיחות - תרצ"ג, ע' 191 - מרשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (וברח לכפר עטליכע [=מספר] וויאָרסט מליאָזנע); 'בית רבי, א, א, ע"א ("וקבע דירתו בסמוכות עיר לאזני" - אלא ששם מדובר באביו של ר' ברוך; ראה בראש הסקירה).

68. 'ספר השיחות - ה'תש"ב, ע' 150; 'ספר השיחות - ה'תש"ד, ע' 118. וראה גם 'ספר השיחות - ה'תש"ה, ע' 78 (אחוזת ר' ברוך "מעין לבן" - "ווייסער קוואַל"); 'ספר המאמרים - תש"ט, ע' 87-88 (ושם, שרק המעיין נקרא "מעין לבן", ולא האחווה, וכדלהלן בפנים).

האחוזה ברוכאָוויטש רחוקה מהעיר ליאָזנא כשלש פרסאות - וויאָרסט - ומושב היהודים שהיה שם נתרוקן, והבניינים עזובים, ונשארו רק שתי משפחות היושבות על אדמת נחלת אבותיהם זה כששה דורות, משפחה אחת עסוקה בעבודת אדמה, והשנייה עסוקה בעבודת אדמה ובבית מפוח - קוזניע.

שם מצאנו זקן אחד ישיש ר' בצלאל שמו, ואביו ר' אפרים היה אחד מהטוחנים ב"בית הטחינה של ברוך", כי שלשה בתי טחינה היו באחוזתו של זקנינו ר' ברוך, וכולם בתי טחינה של רוח, והברכה הייתה שרויה בהם, והיה שולח קמח לחלק לעניים בהעיירות הסמוכות, והיה משתדל אשר לא ידעו מי הוא המשלח⁶⁹.

גאון וחסיד

את ר' ברוך החזיקו לגאון⁷⁰, והוא היה מגדולי הגאונים בסדר נזיקין⁷¹. הוא היה "מצוין" בשלושת הברכות ובחושן משפט⁷².

ר' ברוך היה גדול בלימוד, כי כשדברו על דבר שילוח למדן לאיזה מקום, אמר אדמו"ר הזקן: ווען דער טאַטע וואָלט געפּאָרען, וואָלט ער זיי מולל מלילות געווען [=אילו אבא היה נוסע, הוא היה מולל אותם מלילות]⁷³.

ובכתבי החסיד ר' חיים אליעזר ביחובסקי:

"שמעתי מהר' יעקב הענקין, ששמע מהרה"ח ר' מרדכי יואל [דוכמאן] זצ"ל, ששמע מפי הקדוש של 'חנה אריאל' [=ר' יצחק אייזיק מהאמיל], שהוא היה לומד בנערותו אצל ה'שארית יהודה' אחיו של אדמו"ר הזקן, והיה על שולחן אביו. וכאשר הלכו מבית התלמוד לבית אביו לסעוד, היה מספר לו דברים שאינם שייכים ללימוד, כי בעת הלימוד לא היו מפסיקין בשום דיבור אחר שאינו מעניין הלימוד ההוא. ואמר לו, שעל ידי שנתפרסם גדלות של אחיו אדמו"ר, על ידי זה אין יודעים מגדלות של אביו אבי אדמו"ר. אחד מגדולתו בתורה שמכל פסוק היה יכול להוציא שבעה דינים"⁷⁴.

אדמו"ר מוהרי"צ התבטא מספר פעמים שר' ברוך היה "יהודי של הבעל שם טוב"

69. 'ספר המאמרים - תש"ט, ע' 88.

70. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת, ע' 58; 'ספר השיחות - תש"ז, ע' 68.

71. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת, ע' 56.

72. 'ספר השיחות - ה'תש"א, ע' 122.

73. 'ספר השיחות - תרצ"ג, ע' 192 - מרשימות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

74. 'כתבי הרח"א ביחובסקי (ברוקלין, תש"נ), ע' צו.

"(בעל-שם'סקער איד")⁷⁵. בשונו ממעזריטש, אמר רבנו הזקן: "אבא היה צדיק, הרי הוא היה איש של הבעש"ט"⁷⁶.

סיפר אדמו"ר מוהרי"צ:

"הפתגם: וואָס געדענקסטו? (=מה אתה זוכר?) מקובל מהסבא הצדיק ר' ברוך - אבי רבנו הזקן - שהבעש"ט שאל אותו זאת. כך הבעש"ט שאל את כל תלמידיו"⁷⁷.

תורה אותה שמע הצדיק הנסתר הרב ר' ברוך מהבעש"ט בתחילת התגלותו, עם גיסו כ"ק הנסתר הגאון הצדיק הרב ר' יוסף יצחק:

עיקר החסידות הוא תיקון המידות ולייקר יהודים פשוטים, שעבודות אלו הן מדרגות העלייה בדרך החיים, ובכדי ללכת על מדרגות יש להסתייע בזקנים, ואזי הוא הילוך מסודר⁷⁸.

הצדיק הגאון הר' ברוך, קירב מאוד את היהודים הפשוטים⁷⁹. ר' ברוך סידר באחוזתו בית כנסת ובית הכנסת אורחים, מקום בו שהו העוברים ושבים שנהגו לבלות שבועות ארוכים. הם לא היו נהנים משולחן אחרים, אלא מיגיע כפיהם. ר' ברוך היה מסדר להם מלאכות שונות, שבסיומם היו יושבים בבית המדרש ועוסקים בתורה, מוסרים תורות ממורנו הבעש"ט וסיפורי מעשיות שונים. וזהו יסוד הענין של דרכי החסידים מזמן לזמן להתוועד ברבים⁸⁰.

הגר"ב - הגאון ר' ברוך אביו של רבינו הזקן - היה מכובד ביותר אצל תלמידי מורנו הבעש"ט ותלמידי הרב המגיד ממעזריטש, ומזמן לזמן נהגו הרבה רבנים וחסידים לבוא אל ר' ברוך אל היישוב, ולהתוועד בתורה ובעבודת החסידות⁸¹.

זקני החסידים הראשונים מסרו ריבוי עצום של סיפורים שקבלו מתלמידי הבעש"ט הצדיק הנסתר ר' ברוך וגיסו הצדיק הגאון ר' יוסף יצחק⁸².

75. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 71; ע' 127; 'ספר השיחות - תש"ו', ע' 46. וראה גם: 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 73; 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 192; 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 296 (תלמידיו [של הבעש"ט] הצדיקים הנסתרים הגאונים הר"ר ברוך, אביו של רבנו הזקן, ודודו הר"ר יוסף יצחק).

76. 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 161. וראה שם, שחסיד הוא למעלה מצדיק.

77. 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 336. ראה שם ההמשך.

78. 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 297.

79. ראה גם: 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 149 (נעתק להלן).

80. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 12.

81. 'ספר השיחות - ה'תש"א', ע' 102.

82. 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 230. ראה גם: שם, ע' 254 (ושם שר' ניסן סקאבלאָ, ה"מלמד" של אדמו"ר מוהרי"צ, מסר לו "ספר מעשיות" מהם).

ובעל 'בית רבי' שמע מ"אחד הרבנים מנכדי רבינו", שר' ברוך היה אדם גדול, "ויש סברא שהיה איש רוחני"⁸³.

נסתר ונעלם

ר' ברוך היה מהצדיקים הנסתרים⁸⁴. אצל הנסתרים היה זמן שאחד לא ידע מהשני. אחר כך הם כבר הכירו אחד את השני, אך הייתה אזהרה חזקה ממורנו הבעש"ט שהנסתרים יזהרו מלהתגלות⁸⁵.

"סבך, ר' ברוך, היה 'הצנע לכת' ובעל סוד גדול" - סיפרה הרבנית רבקה, אשתו של ר' ברוך, לנכדם ר' משה, בן אדמו"ר הזקן - "בשנתיים הראשונות אחר נשואינו, לא ידע איש מלבדי סבך הוא חסיד של הבעש"ט. לאחר כשנתיים, היה סבך בחודשי אלול ותשרי אצל הבעש"ט במעזיבוז, והוא מאוד התפלא כשפגש שם את גיסו ר' יוסף יצחק ואת המלמד ר' שמשון מליובאוויטש, אך הם החליטו להמשיך ולשמור זאת בסוד. בכל השנים עד לשנתיים אחר הסתלקות הבעש"ט, איש לא ידע שסבך הוא חסיד של הבעש"ט"⁸⁶.

במקום אחר מסופר, שר' ברוך וגיסו נהגו שניהם לנסוע אל הבעש"ט בסוד, והעלימו אחד מהשני את הדבר. בשנת תק"ז, נפגשו שניהם אצל הבעש"ט, והגיס התפעל מאוד, שכן ר' ברוך נחשב ל"בעל מדות", וכיצד יכול היה להעלים ממנו כל הזמן שהוא נוסע לבעש"ט⁸⁷.

סיפר כ"ק אדמו"ר מהר"ש לבנו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב:

"אאזמו"ר הרה"צ ר' ברוך, אביו של כ"ק אאזמו"ר הזקן, היה צדיק נסתר, והיה למדן מופלא ועסקן בדברים בענייני צדקה, והתנהג בפשטות כאחד מבעלי היישוב"⁸⁸.

ברשימת 'רבינו הגדול', נכתב על ר' ברוך:

"בדרך כלל היה איש פלאי, והיה נחבא מן הבריות, ואין איש שידע מה מעשהו"⁸⁹.

83. 'בית רבי' (ברדיטשוב, תרס"ב), א, נד, ע"ב.

84. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 127. ובריבוי מקומות מכונה צדיק נסתר: 'ספר השיחות - תש"ו', ע' 23-22; 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 195; ע' 235 (החסידים הנסתרים); ע' 254-255; 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 296.

85. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 127.

86. 'ספר השיחות - קיץ ה'תש"ת', ע' 79. והשווה: 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 127 (ושם, שהתלמידים ידעו שר' יוסף יצחק הוא מ"חדרו" של הבעש"ט).

87. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 117.

88. 'ספר המאמרים - תש"ט', ע' 87.

89. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 7.

וכה כתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כנראה במענה לשאלה, מדוע לא כונה ר' ברוך בתקופתו בתארים מתאימים:

"ר' ברוך אבי אדמו"ר הזקן התפרנס מיגיע כפיו, לא קיבל כל משרת רב, מגיד וכיוצא בזה, כי אם עסק בעבודת הגן, וכמו שכתוב בספר הזכרונות וכו', וכנראה שגם בשליחות מהבעש"ט גם כן לא הלך, או שהיה זה רק לפרקים רחוקים, ולכן לא קשיא מה שבאותן הימים, כשדייקו בכתיבת תוארים, לא כתבו עליו 'הרה"ג' וכיוצא בזה. ובפרט, והוא המחזור, שהיה בורח, בפועל, מן איזה פרסום שיהיה, כמו שכתוב בספר הזכרונות, ורצונו של אדם זה כבודו"⁹⁰.

לידתו של רבינו הזקן

כשעברו עשרה חודשים מהחתונה, והרבנית מרת רבקה לא נפקדה, היה ר' ברוך בצער, ובהפגשו עם חברו לחיים ר' יצחק שאול, הוחלט אצלו ללכת אל הבעש"ט. ובחודש מנחם-אב תק"ד, בהסכמת אשתו הרבנית מרת רבקה, הלך יחד עם ר' יצחק שאול למעזיבזו אל הבעש"ט.

בכל שנה, היה הבעש"ט עורך סעודה בח"י אלול ואומר תורה. כך היה גם בח"י אלול תק"ד, שחל ביום רביעי. בברכת "לחיים" שאמר הבעש"ט לגאון הצדיק ר' ברוך, אמר: "למועד הזה ממש אתם חובקים בן"⁹¹.

ר' ברוך שאל את הבעש"ט אם לשנות את מקום מגוריו. השיב הבעש"ט, שמוטב שיישאר לדור ב"יישוב", כיוון שלנשמה העתידה לרדת אצלם טוב יותר במקום בו יש פחות אנשים, דהיינו: פחות חוטאים⁹².

לנוסח אחר, בא ר' ברוך לבעש"ט עם זוגתו מרת רבקה, והבעש"ט הבטיח להם שבשנה החדשה, תק"ה, הם יפקדו בבן חייא וקיימא⁹³.

בסיום חודש תשרי תק"ה, היו הצדיק הגאון ר' ברוך ואשתו הרבנית רבקה נ"ע אצל הבעש"ט לקבל ברכת הפרידה לפני נסיעתם ממעזיבזו.

הרבנית הצדקנית רבקה הייתה בהתעוררות גדולה ואמרה למורנו הבעש"ט, שכאשר השי"ת ימלא את ברכתו בבן זכר חייא וקיימא, היא תקדישו לתורה ועבודה

90. 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ב, ע' שיד.

91. 'ספר השיחות - ה'תש"ג', ע' 154. והשווה: 'ספר השיחות - ה'תש"ד', ע' 162 (ושם, שהגיע מספר חודשים אחר החתונה, בשנת תק"ג! ואולי גם שם צ"ל: תק"ד); 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 53.

92. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 117.

93. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 127. והשווה: שם, ע' 71-72; ע' 117.

בדרכו של מורנו הבעש"ט. מורנו הבעש"ט ראה את התעוררותם הגדולה של הצדיק ר' ברוך והצדקנית רבקה ובירכם, והם נסעו שמחים וטובי לב⁹⁴.

במקום אחר מסופר, שהבעש"ט אמר לר' ברוך ולמרת רבקה שיעלימו אותו מהילד. הרבנית רבקה השיבה, שהיא נדרה נדר על דרך חנה [אמו של שמואל הנביא], ושאלה אם הבעש"ט רוצה להתיר את הנדר⁹⁵.

פעם סיפר הבעש"ט בשולחנו על נשמה חדשה היורדת כעת, בכוונתו לנשמת הוד כ"ק רבנו הזקן. בשולחן השתתף גם ר' ברוך, אך איש, אפילו הוא, לא ידעו למי הכוונה⁹⁶.

הרבנית רבקה הייתה בטוחה בברכתו ובהבטחתו של הבעש"ט, והייתה מאושרת לבשר לבעלה הצדיק ר' ברוך שהברכה עומדת להתמלא למזל טוב.

הצדיק ר' ברוך והצדקנית הרבנית רבקה, החליטו שניהם, שעל אף שמורנו הבעש"ט ודאי יודע שברכתו התמלאה, יש להודיעו בכל אופן. ובתחילת אדר שני נסע הצדיק ר' ברוך למורנו הבעש"ט.

הצדיק ר' ברוך סיפר למורנו הבעש"ט שברכתו הצליחה, וכי זוגתו הרבנית נפקדה. הבעש"ט שמח מאוד על הבשורה, וחקר במיוחד על זמן התחלת העיבור⁹⁷. כשהצדיק ר' ברוך השיב, הורה לו מורנו הבעש"ט לברך "שהחיינו" בלי שם ומלכות, וכן שישוב מיד לביתו וימסור ברכת מזל טוב לרבנית בשמו, והזהירו בכמה אזהרות. ר' ברוך שב לביתו שמח וטוב לב⁹⁸.

בפורים שנת תק"ה, שהייתה שנה מעוברת, אמר הבעש"ט: כעת העולם בעיבור.

אחר פורים, קרא הבעש"ט לר' ישכר בער קאבילניקער, שהיה יהודי של הבעל שם טוב (דעם בעש"ט אַ איד), ולאחד שהיה מלמד, ואמר להם ללכת לאחוזתו של ר' ברוך בליאָזנא, ולברך את אשתו רבקה, שהייתה אז בחודש הרביעי להריגה עם הוד כ"ק רבינו הזקן⁹⁹.

וביום רביעי, בו נתלו המאורות, ח"י אלול ה'תק"ה, נולד רבנו הזקן.

94. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 127-128.

95. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 71-72.

96. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 120.

97. יתכן והכוונה לסדר ההנהגה של הרבנית רבקה, המצוין במקור ולא נעתק כאן, או לרמז למובא בשיחה אחרת (שנאמרה יומיים לפני כן), שתחילת העיבור היה ב"ט כסלו ('ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 117).

98. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 129.

99. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 71.

וכה נכתב ברשימת 'רבינו הגדול', על ביקורו של ר' ברוך בליאָזנא, בעת שרבנו הזקן כבר הנהיג נשיאותו:

"נודע אשר אבי רבינו נהנה מאוד מביקורו זה, ואמר כי מרחוק לא יכול לשער כל כך כמו שראה בעיניו ממעלות בנו, ואשר התאמת אצלו שוב את אשר ידע עוד טרם שנולד רבינו הגדול, ונתקיים אשר הובטח, ועיניו ראו גם תלמידיו אשר בהם יש להתפאר גם בין הצדיקים. דבריו היו סתומים ובלתי מובנים: מה התאמת אצלו, כי מה הדבר אשר ידע עוד טרם שנולד בנו רבינו הגדול, ומה הוא דבר ההבטחה, ממי הובטח, ובמה.

אך הדבר מפורסם בין החסידים מעליית הנשמה שהיה לכ"ק רבינו הבעש"ט בשנת תק"ז, את אשר כותב הדבר אשר ראה למעלה כי נשמה חדשה יורדת בעת ההיא להתלבש הגוף, מכוון הוא לזמן לידת כ"ק רבינו הגדול¹⁰⁰. ומזה מובן אשר אבי רבינו היה מחסידי כ"ק רבינו הבעש"ט, ומאתו הובטח בבן כזה, ואשר מראש הגיד לו את אשר יהיה באחרית הימים..."¹⁰¹.

תק"ו-תק"ח: הוראות מפורטות

לקראת יום כיפור תק"ו, נסע הצדיק ר' ברוך למורנו הבעש"ט. כשהוא נכנס אל הבעש"ט, הזהירו הבעש"ט שלא יספר לאיש על לידת הבן ועל שם מי נקרא.

לפני שר' ברוך נסע חזרה לביתו מסר לו מורנו הבעש"ט סדר הנהגה כיצד ינהגו עם הילד, ובדרך כלל שישמרו עליו וזמני הקיץ יסעו עמו אל השדה. הבעש"ט הזהיר בתוקף שישמרו את הילד מעין רואים בכלל, ומנשים דברניות בפרט.

כשהצדיק ר' ברוך בא למורנו הבעש"ט לראש השנה תק"ז, מורנו הבעש"ט שאלו בפרטיות על הנהגה עם הילד, ושוב הזהירו בתוקף שלא יספר דבר אודות הילד.

לאחר חג הסוכות, כשהרב הצדיק ר' ברוך היה מוכן לשוב לביתו, נתן לו מורנו הבעש"ט סדר הנהגה לכל השנה, והזהירו מאוד על שמירת בילד מעין רואים ושלא לספר את ה"חכמות" שלו כמנהג חלק מההורים.

שוב בא הצדיק ר' ברוך למורנו הבעש"ט לראש השנה תק"ח, ושוב הבעש"ט חקר

100. גרסא זו, שרבנו הזקן נולד בשנת תק"ז, קבלה מהלכים בקרב כמה מכותבי תולדותיו: אך ברשימות אדמו"ר מוהרי"צ לא מצאתי לו חבר (מלבד בספר 'פון ליובאוויטשער רבינס הויף' (קה"ת, תשפ"ג), ע' 2, המבוסס על רשימות אדמו"ר מוהרי"צ, ואולי אף על רשימה זו; ועיין בהערה שם). ועיין: 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 129 - מרשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. ואכ"מ.

101. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 8.

בפרטיות על ההנהגה עם הילד. הצדיק ר' ברוך סיפר למורנו הבעש"ט, שכשבא לביתו סיפרה לו אשתו הרבנית שביום הולדתו של הילד, ח"י אלול [תק"ו], הוא החל לדבר בבירור, ובמשך שנת תק"ז ההורים הבחינו שלילד יש זיכרון מופלא והבנה על-אנושית, ומה שהוא שומע פעם אחת - נעשה אצלו כמונח בקופסא.

מורנו הבעש"ט הזהיר את הצדיק ר' ברוך באזהרה חמורה שיסתיר שה' יתברך ברכם בנן זכר, וכשישאל בנושא, ישיב שהם מקווים אל ה' יתברך, שוודאי יהיה בהצלחה.

לפני נסיעתו חזרה, כשהצדיק ר' ברוך נכנס למורנו הבעש"ט, לקבל רשות ואת ברכת הפרידה, הוא סיפר לבעש"ט על החלטתם להביא את בנם לח"י אלול הקרוב, כשיספרו את הילד וישאירו את פאת הראש.

מורנו הבעש"ט הסכים¹⁰², ושוב הזהיר מאוד שישמרו את הילד מאנשים, ושהאם והדודה דבורה לאה יסעו עמו, יבואו בח"י אלול אחר התפילה, ויסעו תיכף לאחר שהוא יספר את הילד בחדרו וישאיר פאות, וישמרו שלא ידעו מי הם.

כאשר הצדיק ר' ברוך שב לביתו נודע לו, שבחודשיים בהם היה בדרכים, הילד נהיה בקי בפרקי תהלים רבים. הוא הבחין שלילד יש הבנה וזיכרון יוצאים מן הכלל, וכי הוא זוכר היטב מה ששמע פעם אחת.

ביום רביעי, ח"י אלול תק"ח, באו הרבנית רבקה וגיסתה הרבנית דבורה לאה עם הילד למעזיבזו אל מורנו הבעש"ט, ותיכף אחר שהבעש"ט חנך את הילד בפאות הראש וברכו, הזהיר בתוקף שישבו מיד ושלא ישוחחו ביניהם היכן הם היו, וברכם בשנה טובה ונסיעה כשורה.

הילד שאל כל הזמן מי היה אותו יהודי שגזז את שערותיו, השאיר פאות וברכו בהנחת הידיים על ראשו. האם השיבה לו, שזהו "סבא"¹⁰³.

בין הבעש"ט לרבנו הזקן

סיפרה הסבתא רבקה - אם אדמו"ר הזקן - לדוד ר' משה, בנו של אדמו"ר הזקן: "זקנך [ר' ברוך], השתוקק מאוד להוביל את אביך - כ"ק אדמו"ר הזקן - לבעש"ט. אבל הבעש"ט לא ציווה להביאו, והורה בתוקף לסבך ולגיסו, ר' יוסף יצחק, שלא

102. ב'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 72, שהבעש"ט לא הסכים; אך בהערת כ"ק אדמו"ר בשוה"ג שם, שיש לתקן שם כבפנים.

103. 'ספר השיחות - ה'תש"ה', ע' 129-131. וראה גם: 'ספר השיחות - ה'תש"ט', ע' 314.

יספרו מאומה לאביך אודותיו - אודות הבעש"ט - כיוון ש'אינו צריך להיות תלמידי, הוא שייך לממלא מקומי, הוא תלמידו'¹⁰⁴.

הרב ר' מאיר אייזיק מהאָרקי, היה אחד מזקני תלמידי מורנו הבעש"ט והרב המגיד [ממעזריטש]. למדן מפורסם ועוסק בדרכי החסידות. מזמן לזמן היה ר' מאיר אייזיק בא אל הגר"ב [=הגאון ר' ברוך] ליישוב להתוועד בדברי תורה. בהיות הוד כ"ק רבינו הזקן בן עשר, היה ר' מאיר אייזיק מדבר עמו בסוגיות הש"ס היותר עמוקות, והיה מתפלא על אופן העומק והסידור של ידיעותיו את העניינים.

הגר"ב, שנזהר מאוד שבנו הוד כ"ק רבינו הזקן לא ידע על מורנו הבעש"ט, כפקודת מורנו הבעש"ט, לא היה מרוצה כשהגאון ר' מאיר אייזיק דיבר אודות הבעש"ט, ובקשו שלא ידבר בנושא לפני בנו [אדמו"ר הזקן].

כשבא ראש חודש ניסן, אמר הגר"ב לגאון ר' מאיר אייזיק, שעליו - על הגרמ"א - לשוב לביתו ולא להסתמך על הרב שהשאר שם למלא את מקומו עד לבואו. כאשר חזר הגרמ"א לעירו, הוא נתקל בשערורייה, שכן ממלא מקומו טעה בדבר הלכה, ובבואו של הגרמ"א הוא הציל את אנשי העיר ממכשול¹⁰⁵.

באחת הפעמים שהחסיד המפורסם ר' גדליה הצדיק היה אצל מורנו הבעש"ט, הוא נפגש עם הגאון הצדיק ר' יוסף יצחק מוויטעבסק וגיסו הגאון הצדיק ר' ברוך, בעל היישוב שעל יד ליאזנא, והתיידד עמם מאוד, ומאותה שעה היה ר' גדליה אורח תדיר אצל ה"ישוב'ניק" הגאון הצדיק ר' ברוך.

הצדיק ר' גדליה ידע בסוד את אשר אמר מורנו הבעש"ט לתלמידיו הקדושים ר' ברוך וגיסו ר' יוסף יצחק אודות הילד שאשת ר' ברוך ודודתה הביאו לבעש"ט בכדי שיברכו, ומאז היה ר' גדליה מתארח לעתים קרובות אצל ר' ברוך, להתוועד עם הילד בענייני תורה¹⁰⁶.

לר' ברוך נהגו לבוא כאורחים, צדיקים נסתרים שהיו שלוחים מהבעש"ט נ"ע בקשר לילד (רבנו הזקן), שמסרו הוראות בחינוכו וכדומה¹⁰⁷. הם הוזהרו שלא לספר לילד

104. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 80. ראה גם: 'ספר השיחות - תש"ו', ע' 22; 'ספר השיחות - תש"ז',

ע' 68; 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 255.

105. 'ספר השיחות - ה'תש"א', ע' 102.

106. 'ספר השיחות - ה'תש"ד', ע' 133.

107. 'ספר השיחות - תש"ו', ע' 46-47; 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 68.

אודות הבעש"ט¹⁰⁸. רבנו הזקן מנגן בילדותו את הניגונים שלמד מהם, הגם שלא ידע אז מהבעש"ט ושאינו הוא "אָ בעל-שם'סקער איד"¹⁰⁹.

השפעה על רבנו הזקן

רבנו הזקן, בהיותו אצל אביו הרב ר' ברוך, ראה כיצד מקרבים ומייקרים אנשים פשוטים¹¹⁰. לימים, אמר רבנו הזקן: "בבית אבא, הצדיק הגאון ר' ברוך, למדתי אהבת ישראל"¹¹¹.

בהיות אדמו"ר הזקן בן אחת עשרה שנה, למד ר' ברוך בעצמו עם ה"עילוי" שלו - אדמו"ר הזקן - חושן משפט¹¹². וכפי שסיפר אדמו"ר מוהריי"צ:

"פעם נכנסתי לחדרו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] וחפשתי בין הספרים. נתקלתי בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן דפוס קאפוסט [תקע"ד] כרוך היטב, ועיינתי בו. בתוך כך, נכנס הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ושאלני: במה אתה מעיין? הראיתי לו על דף השער את סימן השנה ברמז: "יהי מקורך ברוך". אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שזהו רמז על כך שרבנו הזקן למד ב"חושן משפט" אצל אביו¹¹³.

במקום אחר התבטא אדמו"ר מוהריי"צ, שטעם (געשמאק) ב'חושן משפט', קיבל אדמו"ר הזקן מאביו הרה"ח ר' ברוך¹¹⁴.

בהדרגת אביו הוד כ"ק הגאון הצדיק הרב ר' ברוך ודודו הגאון הצדיק הרב ר' יוסף יצחק, למד רבנו הזקן את ספר השל"ה וספרי קבלה¹¹⁵.

בימי נעורו של הוד כ"ק רבינו הזקן, במשך היממה ("מעט לעת") הראשונה של ראש השנה, מאחר תפילת מנחה בערב ראש השנה ועד לתפילת ערבית בליל שני של ראש השנה, הוא התעסק באמירת תהלים, כפי שראה אצל אביו הרב ר' ברוך. ואדמו"ר הזקן המשיך בהנהגה זו אף בגדלותו¹¹⁶.

108. 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 68.

109. 'ספר השיחות - תש"ו', ע' 47.

110. 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 149.

111. 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 219. וראה שם ההמשך.

112. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 56. ראה לעיל שהיה מגדולי הגאונים בסדר זה.

113. 'ספר השיחות - ה'תש"א', ע' 122.

114. 'ספר השיחות - ה'תש"ד', ע' 59.

115. 'ספר השיחות - תש"ח', ע' 255.

116. 'ספר השיחות - ה'תש"ב', ע' 2-1.

הוד כ"ק אדמו"ר הזקן קיבל מכ"ק אביו ומכ"ק דודו הרב ר' יוסף יצחק כמה עניני תורה ועבודה וסדרי הנהגה של מורנו הבעש"ט בחול ובשבת קודש ובמועדי השנה¹¹⁷.

אדמו"ר הזקן שמע מאביו - ר' ברוך - שבהיותו אצל רבו - הבעש"ט נ"ע - בסדר פסח, התלמידים היו שואלים את קושיות "מה נשתנה" בנוסח: "טאטע, איך וועל דיר פרעגן פיר קשיות" (=אבא, אשאלך ארבע קושיות), ובניגון הידוע לזה¹¹⁸.

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שאל פעם את אדמו"ר מוהרי"צ, אם אדמו"ר הזקן נהג באביו על דרך מהר"ם מרוטנבורג, עליו נאמר ש"מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו" (פסקי הרא"ש, קדושין, סוף פ"א (סנ"ז)), והשיב אדמו"ר מוהרי"צ:

"אין ידוע, כי בכלל היה אדמו"ר הזקן ווייניג אין שטוב [=מעט בבית], וגם זה המעט [שהיה בביתו] אין ידוע"¹¹⁹.

חתונתו של רבנו הזקן

סיפרה הרבנית רבקה לר' משה, בן אדמו"ר הזקן:

"המדובר עם המחותר ר' יהודה ליב סגל [חותנו של אדמו"ר הזקן] היה, שנישואי אביך יהיו באלול תקי"ט, אבל זקנך [ר' ברוך] נסע בתחילת אלול ושב בסוף חודש חשוון. המחותר דרש שיגבילו את זמן הנישואין למשך החורף, אבל הסבא לא רצה. תיכף אחר פסח, שוב נסע הסבא, ושב בתחילת חודש תמוז. ואז הגבילו את זמן הנישואין ליום שישי, ערב שבת נחמו, י"ב מנחם-אב [תק"כ]¹²⁰.

- ומשמע, שנשיעותיו של ר' ברוך היו אל הבעש"ט.

רישומו ב"פנקס לאזניא"

באחת ההעתקות מ"פנקס לאזניא", לפני העתקת רישומו של רבינו הזקן בפנקס, נעתק הרישום הבא, המתייחס ככל הנראה לר' ברוך:

"היום יום ט"ו כסלו תקזי"ן לפ"ק נתקבל התורני מו"ה ברוך ב"מ אברהם להחברא קדישה, רק [שיהיה] ש[מש] להחברא שנה אחת ולציית כל אשר יצוו החברא עליו,

117. 'ספר השיחות - תש"ט', ע' 287.

118. 'ספר השיחות - תש"ז', ע' 102.

119. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 191-192.

120. 'ספר השיחות - קיץ ה'ש"ת', ע' 79.

ואביו מו"ה אברהם התחייב א"ע [=את עצמו] ליתן להחברא אלשיך שיהי' שוה לא פחות משלשים רו"כ".

לצד הרישום נכתב: "נתן". דהיינו, שהדבר שנתחייב בו ניתן¹²¹.

נדודיו של ר' ברוך

אביו של אדמו"ר הזקן האט געפראָוועט [=ערך] גלות¹²². לאחת הגרסאות, הלך ר' ברוך לגלות לאחר פטירת הרבנית רבקה, כשאדמו"ר הזקן היה כבן חמש שנים¹²³. הוא לא חפץ להתיישב בליטא, מפני שהם מנגדים על הבעש"ט¹²⁴. לא ידוע איפוא היה¹²⁵.

וברשימת 'רבינו הגדול':

"הרב ר' ברוך, כאשר הוליד את בנו הצעיר רבינו הגדול, ושאר בניו היו כבר לעצמם, חזק במסעות והילוכם מעיר לעיר בתור הולך בגולה ואיש נסתר. מה היתה מטרת נסיעותיו והילוכו לא ידע איש, ואיש לא הכירו. כנראה האריך ימים רבים¹²⁶.

אך במקומות אחרים מובא, שר' ברוך עזב את אחוזתו בשלב מאוחר יותר:

בעת ביקורם של אדמו"ר מהר"ש ואחיו הרב"ש באחוזתו של ר' ברוך, בשנת תרכ"ב (ראה לעיל), שמעו מהישיש ר' בצלאל, אשר בהיותו ילד - כתשעים שנה או תשעים וחמש שנים מלפנים בערך¹²⁷ - כבר עזב ר' ברוך את החצר וחלק את קרקעותיו ליהודי הכפר, ובבתיו הושיב כמה משפחות, וביניהם השלשה אחים ר' גבריאל, ר' יוסף ור' נחמן עם בני ביתם. האחים היו שוקדים בתורה יומם ולילה, ובמשך השנים העתיקו מושבם לליאזנא¹²⁸.

וב'בית רבי':

121. 'מבית הגנזים' (קה"ת, תש"ע), ע' יב. ועוד. וראה: 'עבודת הקודש אצל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש' (קה"ת, תשפ"ג), ע' נה, הוראות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בפרסום הרישום.

122. 'ספר השיחות - תרצ"ב', ע' 50 - מרשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

123. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 191-192 - מרשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. וזאת, שלא כנוסח המובא לעיל מספר פעמים, וכן ב'ספר השיחות - ה'תש"ד', ע' 59, שהרבנית רבקה האריכה ימים.

124. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 192 (כן משמע שם, שהכוונה בעת שעזב את ליאזנא; אך יתכן שהכוונה לאחר שעזב את פוזנא, שכן בנוסח זה ר' ברוך עבר מפוזנא לרוסיה הלבנה, ולא אביו, ראה לעיל בראש הסקירה).

125. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 191.

126. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 8.

127. היינו: לערך תק"ל, עוד קודם הסתלקות המגיד (וכנראה ע"פ מסורת אדמו"ר מוהרי"צ, שרבנו הזקן כבר היה אז מגיד בליאזנא).

128. 'ספר המאמרים - תש"ט', ע' 88.

"אביו הרב ר' ברוך, בְרוּך ה', כי זכה לזרע בְּרַךְ ה' אשר יתברכו במ כל הארץ ... הוא ראה את יקר תפארת גדולת רבינו בימי רבנותו. ושמענו מאחד הרבנים מנכדי רבינו, שמתחילה היה הרב ר' ברוך דר בעיר לאזני מקום תחנות רבינו, והנה כשהיה נכנס הרב ר' ברוך לרבינו היה רבינו קם לפניו, ולא היה הרב ר' ברוך יכול לסבול זאת, ואמר: 'היתכן שאיש ששכינה מדברת מתוך גרונו יעמוד מפני?'. על כן החליט בדעתו לעזוב את מקום תחנות רבינו, וכן עשה, והרחיק נדוד והיה גולה מעיר לעיר. ובכל מקום בוואו היה בא לבית הכנסת, והכל הכירו בו שהוא אינו איש עני פשוט המסבב לצבור הון, והיו אנשי בית הכנסת מבקשים אותו שילך לסעוד אצלם"¹²⁹.

בפעם אחרת סיפר אדמו"ר מוהרי"צ, שבדרך כלל היה אבי אדמו"ר הזקן "אָ וואַנדערער" (=נווד), ואחרי שְׁבַת בנו כ"ק אדמו"ר הזקן על כסא מלכותו נמנע אביו הרב ר' ברוך מלבוא אליו, כי היה קם מפניו, אלא שאדמו"ר הזקן בא אליו צו גיוואָר-ווערן וואָס הערט זיך (=להיוודע מה שלומו), ובהיותו אָ וואַנדערער נסע לו למדינת אונגארן ושם נסתלק¹³⁰.

כך גם היה המסורת אצל יהודי הקרפטים, בה שהה ר' ברוך בסוף ימיו (כדלהלן). "כי כאשר ישב אדמו"ר [הזקן] על כסא-קדשו של הרבנות, אז אביו הרב ז"ל במכוון הרחיק נדוד לאונגארין, בכדי שלא ישבו יחד האב והבן, מחמת כיבוד אב וכבוד הרב"¹³¹.

ביקוריו בליאזני

בשנות גלותו, בא ר' ברוך פעמים אחדות לליאָזנא, אבל תנאי התנה שלא ייודע מזה¹³².

וברשימת 'רבינו הגדול' מסופר בארוכה:

"כמסופר היה פעמים אצל רבינו הגדול בימי נשיאותו, וגם אז לא חפץ אשר איש ידע מי הוא, ולא התיר לבנו רבינו הגדול לגלותו. רק פעם אחת, כאשר הפציר בו רבינו במאוד, הסכים לגלות לבני ביתו ולמקצת תלמידיו היותר נעלים, רק בתנאי

129. 'בית רבי' (ברדיטשוב, תרס"ב), א, נד, ע"א.

130. 'היכל הבעש"ט', כט (ניסן תש"ע), ע' קיא. - והעיר שם המניח, שאדמו"ר מוהרי"צ סיפר "בשינוי מכמו שנדפס ב'בית רבי'".

131. תוספת ל'מגילת חייו של הרב מלאדי', 'אהלי ליובאוויטש', א (אהלי שם, תשפ"א), ע' 64. וראה שם המקור בהלכה, וראה גם לעיל מרשימות כ"ק אדמו"ר, ואכ"מ. חלק אחר מהתוספת, ובה מקור הדברים, נעתקה להלן.

132. 'ספר השיחות - תרצ"ג', ע' 191.

שלא ישנה רבינו הגדול ממנהגו בישיבה במקומו והגדת דברי תורה, אשר תנאי זה התנה אבי רבינו עוד קודם בואו.

החסיד ר' פנחס רייזעס משקלאוו והחסיד ר' משה ווילענקער היו מאושרים כל ימי חייהם בזה שזכו לקראות פני אבי רבינו לשמוע ממנו דברי תורה ביחידות, וכפי הבנתם היה מחסידי כ"ק רבינו הבעש"ט הנסתרים. את אשר דיבר לפנייהם היו עניינים קצרים, רק מופלאים במושכל, ולא התיר לגלותם.

כעבור יומיים פתאום, עקבותיו של הרב ר' ברוך לא נודעו. דבר שציער מאוד את החסידים הנ"ל, אשר התכוונו לבוא עמו בדברים, ויקוו כי ה' יהיה בעזרם וימצאו חן בעיניו, כי יואיל דַּבֵּר עמם בדברים שבנסתר, וביותר הצטער הרב ר' משה ווילענקער ז"ל...¹³³.

- ולעיל העתקנו את אשר אמר בביקורו זה, על ההבטחה שניתנה לו.

סיפורי מופת

מהסיפורים שהתהלכו אודות ר' ברוך באזור בו נדד, סיפר החסיד ר' אשר אנטשיל עדעלשטיין מחבל ארץ זה:

כשעבר פעם אביו של בעל מחבר ספר התניא במחוז מרמרוש דרך כמה כפרים, ברך את בעלי אכסניתו בברכות שונות שמקצתם ידועות, ואלו הן:

פעם שאל את בעל אכסניתו: "ממה אתם מתפרנסים?", ענה לו בעל-הבית: "מייצור יי"ש ומכירתו". שאלו הרב כמה יי"ש יוצא מחבית אחת, ענה בעל-הבית: "בפעם הראשונה יוצא שמונה חצאים יי"ש משובח, ובפעם השנייה יוצא יי"ש חלש הנקרא וודקא". ענה לו הרב: "אתה תוציא בעזרת ה' יתברך גם בפעם השנייה יי"ש חזק". וברכתו נתקיימה.

בעיירה אחרת, סיפר לו בעל האכסניא שפרנסתו היא ממכירת החלב שחולב מפרותיו. שאלו הרב כמה נותנת כל פרה, וכשענה לו שבערך שמונה חצאים, השיב הרב: "יכולות הפרות ליתן כפל כפליים!", ודבריו נתקיימו.

אחר כך שאל את מארחו כמה שמנת מתרכזת בקדירה, ענה לו: "כשמינית משיעור החלב". אמר לו הרב: "יכולה הקדירה כולה להתמלאות בשמנת!", ושוב לא חזרה ברכתו ריקם, ובעל-הבית מצא את הקדירה כשהיא מליאה שמנת¹³⁴.

133. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 8.

134. 'זכרון אשר' (ברוקלין, תש"מ; תשנ"ג), ע' נט.

מלמד במונקאטש

לפי המסורת, היה תחילה ר' ברוך מלמד תינוקות מספר שנים במונקאטש, וממנה בא לסעליש (כדלהלן)¹³⁵.

סיפר הגאון ר' אפרים פישל הערשקאוויץ אבד"ק האליין:

"נולדתי בעיר מונקאטש, ושמעתי מדודי ז"ל מה שהיה מפורסם בקבלה אצל אנשי עירם, שקודם שהגיע ר' ברוך, אביו של אדמו"ר הזקן, לעיר סולאש, היה מלמד דרדקי בעיר מונקאטש.

ומפורסם היה בעיר המאורע דלהלן:

ר' ברוך למד עם תלמידיו בחדר קטן בצד בית הכנסת. פעם אחת בלילה, ביִשבו עם תלמידיו, נשמעו קולות יוצאים מבית הכנסת, שבאותה שעה היה פנוי מאיש וחושך ואפילה שרר שם, וכפי הנראה באו הקולות מנשמות כו' שפגעו במקום קדוש זה. פתח ר' ברוך את דלת בית הכנסת והכריז: 'שרעקט ניט אָן מיינע קינדערלאַך!' [=אל תבהילו את ילדיי!], ותיכף הושקטו הקולות"¹³⁶.

מקום מושבו בסוף ימיו

ברשימת 'רבינו הגדול' מסופר:

"אבי רבינו התיישב במקום אחד. תחילה היה מגורו בבית הכנסת כאחד העניים וקיבל תמיכה, ואחרי כן הנה אחד ממתפללי בית הכנסת הפציר בו עד למאוד שיהיה אתו עמו, ויעשה לו חדר מיוחד, ויכלכלהו בכל הדרוש לו, ויאות שבת עם האיש.

והנה האיש ההוא היתה פרנסתו - כפרנסת כל אחינו בני ישראל בעת ההיא - מעשיית יי"ש, ותהי עשייתו מידה אחת גדולה מחזקת כעשרים בקבוק, וממנה מצא יי"ש טוב כעשרה או שנים עשר בקבוק, ומיום בוא אבי רבינו לביתו התברך האיש, כי יצא יי"ש יותר. ועוד, כי אשת האיש אשר היתה חולה שנים רבות, ולא היו לה בנים - הבריאה, ותהר. ותרא כי הרתה, ותאמר לאישה: 'דע, כי איש אלקים הוא אורחנו, ומדוע לא נדע מוצאו ומובאו?', ויתחיל האיש להתקרב אליו, וישאלהו על מוצאו ומפעלו, ולא ענהו דבר, ויחפוץ לעזוב את ביתו. ויתחלחל האיש וביתו למאוד, ויבכו ויתחננו אליו, ויואל שבת אתם. ובקרב ימים לא רבים חלש למאוד.

135. ראה מאמרו של ר' יקותיאל יהודה גרינוואלד, "לקורות החסידות באונגאריא", 'הצופה לחכמת ישראל', ה (בודפשט, תרפ"א), ע' 270.

136. 'באור החסידות', כ"ד טבת תשנ"ט, ע' [12].

טענות האיש וביתו היו: 'הנה מאחר אשר לרגליכם היה הוי' בעזרנו ויפרוץ רכושנו, והעולה על כולם מבריאות האשה ואשר הרתה, האם יוכל עזוב, אשר בטח גם ברכתו יקח!' ויענם אבי רבינו: 'האם בגללי הוא זה? לא כן הוא! יעמוד הוי' אלקינו לכל מכניסי אורח בעין יפה בעת דחקו ולחצו וחקלק עמו לחמו, כי יתברך בכל' ¹³⁷.

ובדומה לזה בספר 'בית רבי', בשם "אחד מהרבנים מנכדי רבינו", ושם גם צוין שם העיר:

"וכן הלך [ר' ברוך] למסעיו, עד שבא למדינת אונגריין, לעיר אחת ששמה סולת. ונכנס לבית הכנסת כדרכו, ובקשו איש אחד עשיר שילך לסעוד אצלו, וסעד אצלו ביום וגם בלילה.

והנה עסק האיש היה זאָוואָד [=בית חרושת] מיי"ש, וביום ההוא מצא ברכה במלאכת היי"ש שלא בערך, ונתפלא האיש ועלה בדעתו שזהו לרגלי האורח. על כן אמרה לה אשתו שיבקשו שיסעוד אצלו גם ביום המחרת, וכן היה, וגם ביום השני מצא ברכה בהיי"ש. ואז הבין ברור שלרגלי האורח שלח לו ה' יתברך ברכתו, ועל כן אמר האיש להרב ר' ברוך: 'הנה אני רואה שהסיבוב שלכם הוא לא בשביל לצבור הון, על כן אבקש אתכם שתהיו אצלי בתמידות, וכל מחסורכם עלי'. ונתרצה הרב ר' ברוך לזה, ויואל לשבת את האיש, ונתן לו האיש חדר מיוחד, והספיק לו כל הצטרכותיו. ויהי הרב ר' ברוך שם כמה שנים, עד שהגיע עת פטירתו" ¹³⁸.

העיר המדוברת היא סעליש (Nagyszöllős; כיום: ווינאהרדיב) הנמצאת כיום במחוז הקרפטים באוקראינה, בה שהה ר' ברוך מספר שנים והיה מלמד תינוקות ¹³⁹.

ר' יקותיאל יהודה גרינוואלד, שמע על ר' ברוך מזקני העיר ההיא, וכה מתארו על פיהם:

"הרב מו"ה ברוך, מנוחתו-כבוד בסאללאש, הוא הרב הצדיק, חסיד ועניו, שפל-ברך, גדול בתורה ושקדן יומם ולילה ... ונפלאות ספרו מהרב הזה" ¹⁴⁰.

וכה מספר ר' אשר עדעלשטיין:

לאחר נדודיו, הגיע ר' ברוך לסעלישט, ונעשה שם למלמד דרדקי. ותנאי התנה עם בעל-הבית שיקצה לו חדר מיוחד, ושכל יום יתן לו כוס חלב אחת, ולחמניה אחת בלבד שמחירה צאל (=שם מטבע) אחד. בעל-הבית שרצה להטיב עם הרב, הלך

137. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 8.

138. 'בית רבי', א, נד, ע"א.

139. "לקורות החסידות באונגאריא", 'הצופה לחכמת ישראל', ה (בודפשט, תרפ"א), ע' 270.

140. 'פארי חכמי מדינתנו' (סיגעט, תר"ע), ע' ס (אות יח).

לאופה ובקשו שיעשה לחמניה כפולה בגודלה, ושתראה כלחמניה רגילה של צאל אחד, בכדי להוסיף לרב כח מבלי שידע על כך. אך בפעם הראשונה שהביא לרב לחמניה כזו, אכל הרב רק חצי לחמניה, וקרא לבעל-הבית ואמר לו: "אני רואה שאין קיבתי בריאה, שהרי לא יכולתי לאכול יותר מחצי לחמניה, ולכן מהר וקרא לרופא". בעל-הבית הבין את המתרחש, ומיד סיפר לרב את מעשהו, ואז נרגע הרב¹⁴¹.

הסתלקותו

ברשימת 'רבינו הגדול':

"לפני מותו [של ר' ברוך], באו מאנשי 'חברה קדישא', וגם האיש בעל מעונו. וישאלוהו לשמו, ואם יש לו בנים, ואיפה הם, למען הודיעם. ויען: 'על קברי ישימו אבן, ועליה יכתבו: פ"נ ברוך - ולא יותר. ואשר תשאלוני על בְּנֵי, בנים יש לי, ויש לי בן אחד שידע גם אם לא תודיעו לו, והוא יגיד לאחיו'. ויבקש כי ילכו למו, ואשר איש לא יהיה בעת צאת נשמתו. ויהי להם זה לפלא, ויעזבוהו. ובמשך זמן קצר מצאוהו שוכב על מיטתו אחר צאת נפשו בטהרה, ויקיימו את אשר ציוו בו בטהרתו ובשימת אבן על קברו, כאמור"¹⁴².

וב'בית רבי', בשם "אחד מהרבנים מנכדי רבינו", שב"הגיע עת פטירתו" של ר' ברוך, "נתקבצו אליו גדולי וחשובי העיר, כי היה נחשב בעיניהם מאוד, ושאלו אותו אם יש לו בנים ואיזה מקומם, בכדי להודיע להם. ואמר להם הרב ר' ברוך שיש לו במדינת רוסיה ארבעה בנים, כולם רבנים (ואחד מרבתינו סיפר שאמר בזה הלשון: לשנים צריך להודיע, ולאחד צריך רק לרמז כו', ולאחד אין צריך להודיע כלל, שידע מעצמו). ואחר שנפטר קברוהו בכבוד גדול, ונתנו לו מקום חשוב, וגם החברא קדישא הציבו מצבה על קברו"¹⁴³.

ובדומה לכך בשיחת אדמו"ר מוהרי"צ:

"קודם הסתלקותו, כששאלו מאתו אם צריכים להודיע למי מבניו, (ו)אמר שיש לו בנים, אבל אין צריכים להודיעם כי ידעו מעצמם. וכן הוה, שפעם אחת בישובו עם ר' מאשקע ווילענקער אמר: עכשיו נתייתמתי"¹⁴⁴.

כך גם מסורת זקני סעליש, כפי שהעלה על הכתב הרה"צ ר' יעקב יוסף ווייס,

141. 'זכרון אשר', ע' נט-ס.

142. רשימת 'רבינו הגדול' - 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 8-9.

143. 'בית רבי', א, נד, ע"א.

144. 'היכל הבעש"ט', כט (ניסן תש"ע), ע' קיא (לעיל צוטטה הערת המניח). ועיי"ש שאלת כ"ק אדמו"ר אם אדמו"ר הזקן נהג דיני אבלות.

האדמו"ר מספינקא, שגדל בסעליש בבית סבו ה'חקל יצחק' מספינקא, במכתבו לכ"ק אדמו"ר:

"זקנים מסעליש סיפרו לי, שקודם פטירתו [של ר' ברוך] שאל אותו הגבאי ד'חברא קדישא' את המעונות של בניו, כדי להודיעם שיאמרו קדיש. אמר להם, שיש לו ג' בנים, ולא נתן להם האדריסאות אלא של שנים, ואמר: "מיין זלמינא וועט שוין אליין וויסען" (=זלמינא שלי ידע לבד)¹⁴⁵.

ובמאמרו של ר' יקותיאל יהודה גרינוואלד:

"זקני עיר סוליש יספרו כפי המסורה, כאשר נחלה ר' ברוך, וה'חברה קדישא' ראו כי קרוב קצו, שאלו אותו איה מקום בניו, אבל הוא לא רצה לגלות"¹⁴⁶.

לפי מקור אחד, ציווה בשעת פטירתו שאת ספריו והתפלין שלו יתנו לשליחים שיבואו לקחתם בפקודת בנו אדמו"ר הזקן נ"ע¹⁴⁷.

אדמו"ר הזקן ובני סעליש

כשנתוודע לרבינו הזקן מפטירת אביו, שלח שליח מיוחד למדינת אונגריין לעיר הנ"ל עם סך רב מעות, שימסור להאיש עבור ההחזקה שהחזיק את אביו, ולה'חברא קדישא' עבור המקום והמצבה. האיש בא לשם, ורצה למסור להם המעות, ולא רצו האיש וה'חברא קדישא' לקבל. ואמר להם האיש השליח: "הנה רבינו הוא איש אלקי והוא קפדן, וקפידתו בוודאי תעשה רושם, על כן תראו לקיים דבריו כו", ונשאר הדבר שיהיה דין-תורה ביניהם. והיה דין-תורה, ויצא הפסק שה'חברא קדישא' מחויבים לקבל, אבל האיש עבור ההחזקה אינו מחויב לקבל¹⁴⁸.

למסורות אחרות, הגיע רבנו הזקן בעצמו לסעליש; וכה סיפרו זקני סעליש לאדמו"ר מספינקא:

"מקובל ... שעל ה'אָרצייט' הראשון, שחל בח' תשרי "שלוש עשרה מדות", היה ה'תניא' הקדוש בסעליש, ועל יום הקדוש נסע לעיר מונקאטש"¹⁴⁹.

ור' יקותיאל יהודה גרינוואלד, מספר בשם זקני סעליש, שמספר שנים אחר פטירת

145. 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ד, ע' ריח, בשוה"ג.

146. "לקורות החסידות באונגאריא", 'הצופה לחכמת ישראל', ה (בודפשט, תרפ"א), ע' 270.

147. 'זכרון אשר', ע' ס.

148. 'בית רבי', א, נד, ע"א-ע"ב, בשם "אחד מהרבנים מנכדי רבינו".

149. 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ד, ע' ריח, בשוה"ג.

ר' ברוך, בא אדמו"ר הזקן לסוליש, לקח מניין אנשים והלך על קבר אביו, חלץ נעליו וביקש מחילה ממנו¹⁵⁰.

במקור נוסף מבן רומניה, ר' פנחס זעליג הכהן שווארטץ אב"ד אפאהידא, נכתב: "אביו הק' [של רבנו הזקן] נפטר בלתי מכירו בעיר סעליש. אחר כך בא בנו הגאון הקדוש והניח מצבה על קברו, אז נודע להם למי זכו"¹⁵¹.

תאריך פעירתו ומצבתו

ברשימת 'רבינו הגדול' נכתב:

"זמן הסתלקותו בלתי נודע, אבל מובן כי היה בשנים האחרונות לימי נשיאות רבינו הגדול, כי בבני רבינו לא הציב לאביו שם וזכרון כי היה עוד בחיים, והראשונים אשר נקראו בשם אבי רבינו היו בן כ"ק אדמו"ר האמצעי ובכורו של אאזמו"ר אדמו"ר הרב צמח צדק ר' ברוך שלום זצ"ל"¹⁵².

גם בשנים מאוחרות, עדיין לא נודעה שנת הסתלקותו, וכך השיב כ"ק אדמו"ר למכתב האדמו"ר מספינקא:

"ת"ח ת"ח על הפרטים האחדים שכותב על דבר הסתלקות אבי ה'תניא', ואסיר תודה אהיה אם יודיע גם שאר הפרטים שיוודע בזה ממקור נאמן, כי מועטים במאד ידיעות הברורות שיש על דבר זה, ואפילו שנת ההסתלקות אינה ידועה"¹⁵³.

בתוספת ל"מגילת חייו של הרב מלאדי" נכתב:

"אמר יעקב מענדלסאהן: בהיותו יחד עם כ"ק הרב רב"ש בן אדמו"ר ה'צמח צדק' במאלדדאווייע בעיר פייאטרע הקרובה לגבול אונגארין, והיו לפנייהם כמה אנשים מאונגארין, וגם בעל האכסניה שעמדו אצלו והוא לרגלי מסחרו נוסע לאונגארין, וסיפרו להם איך בעיר אחת באונגארין, שם הוא קבורתו של הרב הגדול ר' ברוך אביו של אדמו"ר הזקן נ"ע, וחרות על מצבתו בזה הלשון[!]: פ"נ הרב ר' ברוך אביו של בעל התניא. ועל דברים אלו יעידו הרב המפורסם ר' מרדכי הרב דק' וויטעבסק שהיה אתם בצוותא ור' אהרן ביינעש ששמעו כולם מפיהם דבר ברור..."¹⁵⁴.

150. "לקורות החסידות באונגאריא", 'הצופה לחכמת ישראל', ה (בודפשט, תרפ"א), ע' 270. - וראה שם את הפרשנות אותה נתן למעשי ר' ברוך, וכבר חלקו עליו בכמה מקומות.

151. 'זכרון צדיקים', א (קלוז', תרצ"ו), בתאריך כ"ג[!] טבת.

152. 'כרם חב"ד', 4, א (תשנ"ב), ע' 9.

153. 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ד, ע' ריח.

154. 'אהלי ליובאוויטש', א (אהלי שם, תשפ"א), ע' 64. לעיל נעתק חלק נוסף מתוספת זו.

על המצבה שעל פי מסורת בני
סעליש היא מצבת קבורת ר' ברוך,
נמצא כתוב:

"פ"נ

איש תם

וישר הרבני המי' [פורסם]

והמופלג מ' ישראל [ל]

ברוך ב"מ אברהם

ז"ל נפ' ח' לחדש

תשרי שנ' תקנ"ב

תנצב"ה"

וכן המסורה בקרב בני סעליש, שר'
ברוך נפטר בח' תשרי¹⁵⁵.

במצבה מופיע השם "ישראל ברוך", זאת בשונה משאר המקורות מהן ידוע שם אבי רבנו הזקן כ"ברוך" בלבד. אך מקור נוסף לשם זה מצינו בכתבי החסיד ר' ישעיה הלוי הורוויץ, שם ציין, שכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו כתב לו בשם חמיו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ "שהמה אינם יודעים שום דבר מזה אשר אביו של אדמו"ר הזקן נ"ע היה לו גם שם ישראל, וגם בכל חתימותיו שלו חתם את עצמו 'במו"ה ברוך' לבד; אבל אני שמעתי כמה פעמים מאבא מארי ז"ל [ר' אשר יחזקאל הורוויץ] כדבר פשוט וברור אשר היה שמו הר' ישראל ברוך, ורק כשנעשה אחר כך מהמקורבים להבעש"ט נ"ע חדל לקרות בשם ישראל מחשש הקורא לרבו בשמו ... וכמדומה לי שסיפר לי שזכה להיות על קברו בעיר סייליש ... ונכתב שם הר' ישראל ברוך"¹⁵⁶.

גם התאריך תקנ"ב מתאים עם הידוע לנו: לערך בשנה זו, החל אדמו"ר הזקן להזכיר את אביו בתארי פטירה, ומאז החלו לקרוא לנכדיו על שם ר' ברוך¹⁵⁷.

155. 'זכור לאברהם' (מארגהיטא, ת"ש[?]), ע' ג; מכתב האדמו"ר מספינקא זצ"ל, 'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר', ד, ע' ריח, בשוה"ג; ובכ"מ.

156. 'עדן ציון' (ירושלים, תשט"ז), ע' צא, הע' י. וראה גם ברשימות שנדפסו במגדל עז' (כפר חב"ד, תשמ"ז), ע' רנז.

157. ראה "מבוא" לאגרות קודש - אדמו"ר הזקן' (קה"ת, תשע"ב), ע' 11. וראה 'עבודת הקודש אצל

ראיה חזקה לשם זה, היא שגם צאצאי המוזג אצלו התאכסן שנקראו על שמו, נקראו בשם 'ישראל ברוך', כדלהלן.

ר' ברוך ומשפחת ברוין מסעליש

בעת פטירת הרב ר' ברוך היתה אשת ה'בעל-הבית' בהריון, וביקש הרב ר' ברוך שכשתלד יקראו את הילד על שמו, וכן היה, שהולידה בן וקראו שמו בישראל בשם ברוך. ועתה יש שם נכד הנולד הנ"ל ונקרא גם כן בשם ברוך, ואנשי העיר קוראים אותם בשם 'נכדי הרב ר' ברוך', שכולם נקראים על שמו של הרב ר' ברוך אבי רבינו נ"ע¹⁵⁸.

מסורת זו נשתמרה בקרב בני המשפחה, היא משפחת ברוין מסעליש. כמו שכותב בן המשפחה, ר' חנניה יום-טוב ליפא ברוין:

"זקיני מו"ה חיים מאיר הנ"ל [אבי אביו ר' ישראל ברוך], היה בנו של הרה"ח המפורסים בצדקות כמו"ה ישראל ברוך זצ"ל. ועיין בספר 'בית רבי' פרק כ"ד דף נ"ד [נעתק לעיל], כשהלך אבי הגאון התניא מגולה לגולה עד שבא לסעליש, וכתוב שם, שביקשו איש עשיר שיסעוד אצלו, זאת היה זקיני ר' צבי אבי ר' ישראל ברוך הנ"ל, והיתה אז אמו של זקיני ר' ישראל ברוך מעוברת, וביקש הרב ר' ברוך הנ"ל [ש]כשתלד יקראו את הילד על שמו. וכן היה: שהולידה בן וקראה שמו בישראל בשם ברוך. וניבא עליו שיהיה ירא-שמים גדול, וכן היה אדם יקר ועשיר גדול והתענה משבת לשבת, ונפטר ח"י שבט תרי"ג¹⁵⁹.

בחורף תשע"ד, בעת ביקורו בבית החיים בסעליש, מצא הרב מנחם מענדל וילהלם את מצבתו של ר' ישראל ברוך בן ר' צבי שנקרא על שם ר' ברוך, שעליה נכתב:

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש' (קה"ת, תשפ"ג), הוראות כ"ק אדמו"ר בנוגע לפרסום תמונת המצבה ונוסחה ב"מבוא" שם.

158. 'בית רבי', א, נד, ע"א-ע"ב, הע' ג - בשם "אחד מהרבנים מנכדי רבינו".

159. 'זכור לאברהם' (מארגהיטא, ת"ש[?]), ע' ג. וראה גם: 'תולדות חיים' (ירושלים, תשכ"ג), לר' חיים מאיר ברוין (אחי ר' חנניה יו"ט ליפא מחבר 'זכור לאברהם'), בהקדמה, עמ' י-יא.

- ר' צבי ב"ר אברהם, מארחו של ר' ברוך, נפטר בסעליש בשנת תקפ"ח ('זכור לאברהם', ע' ד).

"פ"נ איש נכבד ונחמד התורני המופלג יר"א ה' מו"ה ישראל ברוך ב' מו"ה צבי ז"ל
נפטר ח"י שבט תרי"ג לפ"ק תנצב"ה".

בקשת שכר

לימים, נכנס העסקן הרב חיים מאיר ברוין, נכדו של ר' ישראל ברוך ב"ר צבי, ל'יחידות' אצל כ"ק אדמו"ר. הרב ברוין, שלא זכה לפרי בטן, סיפר לרבי שאחינו סר מהדרך, ואמר לו: סבכם [אדמו"ר הזקן] רצה לשלם לסבא שלי, אך הוא לא רצה לקבל את הכסף [ראה לעיל]; כעת באתי אני לבקש את התשלום - שאחיני יחזור למוטב". ואכן הרבי ברכו¹⁶⁰.

הקבר בשנים מאוחרות

"ליהודים ההונגרים תושבי המקום לא היה מעולם ספק שמדובר במצבת קברו של אבי אדמו"ר הזקן", מסר הרב ברוך אבערלאנדער, שליח הרבי ורב העיר בודאפעשט,

160. 'כפר חב"ד', גל' 1939 (י"ט בטבת תשפ"ב), ע' 33 - מרשימות הרב ברוך אבערלאנדער.

שליח ורבה של בודפסט הרב אובערלאנדער,
בפגישה עם משפחת נוימן שומרי האוהל בסעליש בשנת תשנ"ב.

"מהרב דב לבנוני ע"ה, שלמד בנערותו בישיבה באזור סעליש, שמעתי שה'חקל יצחק'
מספינקא, בעת שגר בסעליש, נהג לפקוד בכל ערב ראש חודש".

הרב אבערלאנדער, שבדק את הנושא, סבור כי מדובר במצבה המקורית, מהעתיקות
שנשתמרו בבית החיים בסעליש, בין השאר בשל צורת האותיות.

בשנת תש"ל לערך תכננו הרשויות להרוס את בית הקברות ולבנות בו בית מלון.
בין היתר, נלחם למען ביטול הצעד ר' משה דייוויס (דוידוביץ'), שאמו קבורה אף היא
בבית הקברות, ואף פירט במכתב לרבי את הפרשה וקיבל את ברכתו. ואכן, כעבור
מספר שנים הרעיון בוטל.

בשנת תש"נ, נבנה לראשונה ה'אוהל' על הציון, ביוזמת הרב דוד נחשון ור' אבי
טאוב ובעזרת הרה"ת השליח נחום תמרין כיום שליח בויטומיר ומערב אוקראינה. על
שמירת ותחזוקת האוהל הופקד ר' מאיר נוימן, וכיום ממלאת את התפקיד בתו גברת
פרקש. בשנים האחרונות שופץ האוהל על ידי הרב מנחם מענדל וילהלם, שליח הרבי
ורב מחוז הקרפטים, במימון ולזכות הרב אריאל הכהן טאובר ומשפחתו, ולראשונה
הודפס במקום ספר התניא¹⁶¹.

161. בכל הנ"ל, ראה: 'כפר חב"ד', גל' 1939, ע' 34-35.

צאצאיו

- זכה ר' ברוך לארבעה בנים, כולם גדולי ישראל, וגדולתם כסדר לידתם¹⁶²:
- (א) הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע - בעל התניא והשלחן ערוך.
 (ב) ר' יהודה ליב מיאנוביץ' - מחבר ספר 'שארית יהודה'.
 (ג) ר' מרדכי פוזנער - רב באורשא.
 (ד) ר' משה - רב בבאייעוו, בליעפלי וברודניא.
 חתנו היה החסיד ר' ישראל קאזיק, שהיה נשוי לבתו לאה.

הדפסת התניא בתוך האוהל בסעליש

162. ראה: 'בית רבי', א, נד, ע"א, הע' א - בשם "אחד הרבנים".

